

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Saksa filoloogia õppetool

Psühhoanalüüsi saksa-eesti seletav sõnaraamat

Magistripjekt

Koostaja: Merike Talli

Tartu 2006

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus	3
1. Lühüülevaade eestikeelsest psühhoanalüüsialasest kirjandusest	5
2. Sõnastiku ülesehitusest	7
3. Sõnastiku koostamisel tekkinud probleemid	8
4. Sõnastik	13
Kokkuvõte	43
Kasutatud kirjandus	44
Lisa	47
Terminite loetelu	47
Zusammenfassung	52

Sissejuhatus

Käesoleva magistriprojekti idee sündis huvist psühholoogia valdkonna vastu. Kakskeelseid psühholoogiaalaseid sõnaraamatuid, kus üks keeltest oleks eesti keel, praktiliselt ei leidu. Kuna psühhoanalüüsiga oli mul soov juba ammu tutvuda, andis magistritöö selleks vajaliku tõuke. Algul oli kaalumisel muidki psühholoogia harusid (nt arengu- või identiteedipsühholoogia), kuid psühhoanalüüs tundus olevat piiritletum ja uue, mulle senitundmatu valdkonnana, pakkus rohkem väljakutseid.

Magistriprojekti eesmärgiks oli koostada abivahend kõigile, kes soovivad psühhoanalüüsialaseid materjale saksa keeles lugeda. Psühholoogiat puudutavad kirjutised on enamasti inglisekeelsed ja saksa keel ei ole selle alaga tegelemisel hädavajalik, kuid üks teema, millega vähegi saksa keelt valdav psühholoogiahuviline just originaalkeeles võiks tutvuda, on psühhoanalüüs. Kirjutasid Sigmund Freud, Carl Gustav Jung ja Erich Fromm oma teoseid ju saksa keeles.

Magistriprojekti terminite tähtsaimaks allikaks on Laplanche'i ja Pontalise raamat „Das Vokabular der Psychoanalyse”. Tänuväärse töö on ära teinud Alo Jüriloo, kes on samast teosest valikuliselt termineid tõlkinud eesti keelde, kelle tõlked on töös samuti suureks abiks. See ükskeelne sõnastik on ilmunud 1994. a Akadeemia numbrites 8 ja 9. Kuni tolle ajani puudusid paljudel psühhoanalüüsi terminitel üldse eestikeelsed vasted. A. Jürilool on toodud väljendi taga sulgudes saksa- ja inglisekeelne termin. Minu eesmärgiks oligi sõnaraamatu koostamine, mis aitaks huvilisel leida eestikeelne vaste ja sinna juurde kuuluv seletus. Sõnastiku kasutajatele, kes soovivad täpseid viiteid, millise psühhoanalüütiku teoses mingi termin on esinenud, soovitan pöörduda algse ükskeelse sõnaraamatu poole.

Sõnaraamatu koostaja panus seisneb terminitest valiku tegemises, grammatilise info lisamises, definitsioonide-seletuste tõlkimises, koostamises, sobitamises ning võimalikult laia skaala eestikeelsete vastete leidmises. Olen üldiselt püüdnud ka mitme vastega

terminite puhul järjestuse kaudu väljendada oma eelistusi sobivaima vaste suhtes, kuid kindlasti ei püüa see sõnaraamat olla dikteeriv, vaid näitab pigem tõlkijate loomingulisust nende arvates sisu kõige paremini väljendava vaste leidmisel.

Magistriprojekt hõlmab 163 mõistet, mida väljendavad 183 terminit. Töö koosneb sissejuhatausest, ülevaatest eesti keeles ilmunud psühhoanalüütilisest kirjandusest, sõnastiku ülesehitust puudutavast peatükist ja sõnastikust endast. Lisas on ära toodud terminite loetelu suunal eesti-saksa.

1. Lühiülevaade eestikeelsest psühhoanalüüsialasest kirjandusest

Kuigi käesolev magistripjekt on mõeldud abivahendina saksakeelse psühhoanalüüsialase kirjanduse mõistmisel, siis on kindlasti suureks abiks ka tutvumine eestikeelse vastavasisulise kirjandusega. Seega leian, et on asjakohane siinkohal ära tuua valikuliselt eestikeelset psühhoanalüüsi puudutavat kirjandust. Loodetavasti võib sellest potentsiaalsel sõnaraamatu kasutajal abi olla.

Olen kirjanduse jaotanud kolme rühma: biograafilised raamatud (peamiselt küll Sigmund Freudi elu puudutavad), psühhoanalüütikute originaalteoste tõlked eesti keelde ning psühhoanalüüsi kohta käivad kirjutised ja raamatud.

Esimesse kategooriasse kuuluvad kolm Sigmund Freudi tegevust ja biograafiat puudutavat raamatut: Finn Abrahamowitzi „Freud. Üks elu”, Stefan Zweigi kolmele loomeinimesele pühendatud raamat „Tervenemine vaimu läbi: Mesmer, Mary Baker-Eddy” ja tema ainult Freudile pühendatud teos „Sigmund Freud”. „Tervenemisest vaimu läbi” on ilmunud kaks trükki 1979. ja 1998. a. Siia ritta lisaksin veel ka Alo Jüriloo artikli 1991. a oktoobrikuu Akadeemias „Carl ja Sigismund. Carl Gustav Jung kohtub Sigmund Freudiga”.

Rõõmustav on tõdeda, et teise rühma on võimalik paigutada juba mitmeid eesti keeles ilmunud tõlkeid: Freudi teosed „Ahistus kultuuris. Sealpool mõnuprintsiipi”, „Argielu psühhopatoloogia”, „Inimhinge anatoomiast” ja „Leonardo da Vinci lapsepõlvemälestus”; Carl Gustav Jungilt „Inimene ja tema sümbolid”, „Mina ja alateadvus”, „Mälestused, unenäod, mõtted”, „Psühholoogilised tüübid”, „Tänapäeva müüt: asjadest, mida nähakse taevas” ja ajakirjas Looming ilmunud Hitleri, Stalini ja Mussolini isikute võrdlus „Diktaatoreid diagnoosimas”; Frommi kolm teost „Armastuse kunst” (jällegi kaks korda ilmunud, 1989.a Loomingu raamatukogus ja 2006. a), „Omada või olla?” ning „Psühhoanalüüs ja zen-budism”.

Psühhoanalüüsi kohta käivast kirjandusest tasuks kindlasti ära märkida Alo Jüriloo ja Vaino Vahingu 1990. ja 1991. a ajakirjas Vikerkaar seitsmes osas ilmunud loengusari „Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus”, mida on väga hea lugeda sissejuhatava materjalina enne põhjalikumat tutvumist psühhoanalüüsiga. Loeng sisaldab endas nii Freudi elukäiku kui tegevust ning selgitab tema teooriate põhimõisteid. Alo Jüriloo "Väike psühhoanalüüsi sõnaraamat" on ilmunud 1994. a Akadeemia numbrites 8 ja 9. Arengupsühholoogilise nurga alt sobib psühhoanalüüsiga tutvumiseks Karin Mangsi ja Barbro Martelli „Psühhoanalüütiline arengukäsitlus 0-20 eluaastani”.

2. Sõnastiku ülesehitusest

Sõnastik sisaldab 163 mõistet, 183 terminit ja 158 seletust sisaldavat kirjet.

Saksakeelne termin on paksus kirjas, sellele järgneb kaldkirjas info sõna soo kohta ning mitmuse lõpp, seejärel eestikeelsed vasted. Nt:

Aggressionstrieb *m; -e* agressioonitung

Kui termin on toodud ära mitmuses, on sõna taga selle tähistamiseks lühend *pl.* Nt:

Abwehrmechanismen *pl.*

Omadussõnad on ära märgitud lühendiga *adj.* Nt:

nachambivalent *adj.*

Terminile järgneb selgitus. Kui terminil on mitu tähendust, märgitakse neid numbrita 1, 2 jne.

Kui sõna ei ole selles sõnastikus põhitermin, on tema kohta antud küll grammatilised andmed ja eestikeelne vaste, kuid seletuse lugemiseks tuleb üles otsida kirje juures viidatud põhitermin. Nt:

seelischer Apparat *m; -e* psüühiline aparaat
Vt psychischer Apparat

Teiste seletuses esinevate terminite puhul on sulgudes noolekesega viidatud saksakeelsele terminile, mille järgi on võimalik lihtsalt ka teise termini selgitus üles leida. Nt:

Hüsteeria ($\Rightarrow$ *Hysterie*) alaliik, mida iseloomustab konversioonisümptomite domineerimine.

Mõnikord sisaldab üks kirje mitut terminit, nt on ühes kirjes *Topik, topisch*. Sel juhul on teine sõna sõnastikus välja toodud ning viidatud tema seletuse asukohale. Nt:

topisch *adj.* toopiline, topograafiline
Vt Topik

Sõnastikule on lisatud terminite loetelu suunal eesti-saksa.

3. Sõnastiku koostamisel tekkinud probleemid

Nagu eespool mainitud, põhineb antud sõnaraamat suuremalt osalt Pontalise ja Laplanche'i ükskeelsel seletaval sõnaraamatul „Das Vokabular der Psychoanalyse”, arvestataval määral on kasutatud Alo Jüriloo valikulisi tõlkeid sellest raamatust ning ka „Sigmund Freudi tarkuseraamatut” ja muid kasutatud kirjanduses ära toodud allikaid. Probleem ei tekkinud terminite leidmisega, vaid kuna ei olnud võimalik kõiki termineid sõnastikku võtta, tuli teha valik. Esimeseks mõtteks oli võtta saksakeelsest psühhoanalüüsi sõnaraamatust u 170-200 enamlevinud terminit (esinemise sagedus teha kindlaks *google.com*’i abil), kuid juba esimeste väljendite sageduse leidmise proovimisel tekkisid raskused. Kuna mitmetel terminitel, millel on tavakeeles oma tähendus, on psühhoanalüüsis spetsiifiline tähendus, aga *google.com* tähenduse järgi vahet ei tee. Nt sõna *Abarbeitungsmechanismen* esines põhiliselt seoses programmeerimisega mitte psühholoogiaga või sõna *Abfuhr* tähistas enamasti prügivedu, seega ei olnud see meetod sõnadest valiku tegemisel efektiivne.

Sellest hoolimata tuli langetada otsus, mille järgi termineid valida. Lugeses psühhoanalüüsi kohta käivaid materjale, jäi sõelale suurem osa põhimõisteid, milleta üks psühhoanalüüsi sõnaraamat oleks mõeldamatu. Ülejäänud mõisted selgusid töö käigus, sest minu ettekujutus sõnaraamatust oli, et terminite seletustes leiduvad terminid oleks ka ära seletatud. Samas arvestasin sellega, et terminite arv ei saa olla väga suur, kuna kohati on kirjed päris pikad, kuni pool lehekülge.

Järgmine probleem kerkiski esile seoses kirjete pikkuse ja stiiliga. Tekkis küsimus, kas stiililiselt tekstilähedane eelnimetatud raamatu tõlge täidab konkreetse sõnaraamatu eesmärgi, samuti kui suurel määral tohin ma kasutada Alo Jüriloo tõlkeid. Valida oli ka selle vahel, kas üritada seletada iga terminit 2-4 lausega, või anda, kui võimalik, rohkem informatsiooni. Paljudel juhtudel tundus põhjendamatu teksti oluline lühendamine, kuna sellega oleks läinud teatud mõistete kohta kaduma tuuminformatsiooni. Seega sai küll sõnastikku suhteliselt tagasihoidlik arv termineid, kuid loodetavasti kaaluvad põhjalikumad seletused selle jällegi üles.

Kuna seletustes esines korduvalt samu termineid, tuli otsustada, millist terminit kasutada juhul, kui sellele on eesti keeles rohkem kui üks vaste. Väga kujundlik näide on terminiga *Lustprinzip*, mida on eesti keelde tõlgitud nii naudingu-, lõbu-, mõnu- kui ka meeleheaprintsiibina. Mille järgi otsustada, et üks neist on primaarne või vähemalt mõttekas kasutada konkreetsetes magistriprojektis? Empiiriline uurimine *google.com*'i abil andis tulemuseks: naudinguprintsiip 13, mõnuprintsiip 7, lõbuprintsiip 6 ja meeleheaprintsiip mitte ühtegi korda. Esinemiskordade vahed on liiga väikesed, et nendest mingeid põhjanevaid järeldusi teha. Seejärel võtsin vaatluse alla allikad, kus eestikeelses teoses mingi variant esineb. Alo Jüriloo oma Vikerkaares Vaino Vahinguga kahasse ilmunud loengus ja Akadeemias ilmunud „Väikeses psühhoanalüüsi sõnaraamatus” kasutab terminit meeleheaprintsiip. See lahendus on hea sellest aspektist, sest loob analoogia saksakeelse vastandpaariga *Lust*↔*Unlust*, kuna meeleheale vastandub meelepaha ja seetõttu on nii eesti kui ka saksa keeles mõlemas terminis ühine sõnaosa. Meeleheaprintsiip on kasutusel ka „Sigmund Freudi tarkuseraamatus”. „Avatud Eesti Raamatu” sarjas on ilmunud Freudi teosed „Inimhinge anatoomiast” ja „Ahistus kultuuris. Sealpool mõnuprintsiipi”, kus esimeses on kasutatud termini *Lustprinzip* vastena naudinguprintsiip, ja teises nagu pealkirigi ütleb mõnuprintsiip. Võiks muidugi eeldada, et ühes sarjas ilmunud sama autori raamatutes on sõnakasutus ühtlustatud, kuid tuleb muidugi mõõnda, et raamatud on välja antud erinevate kirjastuste poolt: „Inimhinge anatoomiast” Tartu Ülikooli Kirjastuse ja „Ahistus kultuuris. Sealpool mõnuprintsiipi Vagabundi poolt. Karin Mangsi ja Barbro Martelli „Psühhoanalüütilises arengukäsitluses 0-20 eluaastani” eelistatakse aga varianti lõbuprintsiip. Minu hinnangul on kõik eelpoolnimetatud allikad kõrge usaldusväärsusega, kuid ometi selgust, millist terminit eelistada, nad ei too, seega ei jää muud üle kui oma maitse, tunnetuse vms järgi otsustada, mis ei ole sõnaraamatu koostamisel muidugi väga mõjuv põhjendus. Samas on minu, kui sõnaraamatu koostaja, ülesanne pigem kokku koguda kõikvõimalikud variandid ja kui kellelgi läheb vaja neid termineid oma kirjutistes kasutada, tuleb tal lihtsalt jälle meeldivuse, või uurides lisamaterjale, mingite muude kriteeriumide järgi otsustada. Ka Vaino Vahing ise tõdeb eestikeelsetes Freudi teoste tõlgetes suuri raskusi põhiterminitegi

tõlkimise osas ja arvab, et terminoloogia ühtlustamiseks tuleks ümarlaud kokku kutsuda (Vahing 2000).

Tegelikult on nii mitme eestikeelse vastega terminid selles sõnastikus pigem erand kui reegel, kuigi kahe vastega termineid leidub juba veidi rohkem. Siin on enamasti seletuseks see, et üks termin on võõrsõna, mis üle võetud saksa keelest ja teine vaste nõ rohkem eestikeelne, mis mõiste sisu püüab edasi anda: nt *Introjektion* – introjektsioon, sisseviimine; *Regression* – regressioon, taandumine; *Fehlleistung* – parapraksis, eksitegu (viimasel juhul on küll juhitud võõrsõna puhul mitte saksa-, vaid inglisekeelsest terminist).

Sellest hoolimata tuli ka sellisel juhul valida üks eestikeelne vaste, et seda kirjetes läbivalt kasutada. Ei saa öelda, et siin oleks välja kujunenud eranditu reegel eelistamaks oma või võõrsõna. Erand tekkis küll läbivalt ühe sõna kasutamisel. Kuigi kastratsioonikompleks, -ärevus ja -hirm tähistavad ühte mõistet ja ma eelistan põhimõtteliselt kastratsioonikompleksi, kõlas kahes kohas kastratsioonihirm keeleliselt paremini. Kuid see on ainuke selline juhtum ja termini taga on sulgudes ära toodud saksakeelne vaste, seega ei tohiks arusaamatusi tekkida.

Üks suur dilemma oli kirjete vormistuslik külg. Kuna üheks lisafunktsiooniks pidi saama see, et seletustes esinevaid termineid oleks võimalik lihtsalt leida, pidi iga sõnastikus leiduva termini juures olema vastav märge. Kuna tegemist ei ole ükskeelse sõnaraamatuga, siis ei piisanud vaid tärnikesest või mõnest muust sarnasest märgist tähistamiseks, et see termin on sõnastikus olemas, sest kasutaja ei pruugi vastavat saksakeelset terminit teada. Kuigi sõnastiku lõpus on ka terminite loend suunal eesti-saksa, eeldaks see kasutaja jaoks lisatööd. Nii oligi valida kahe variandi vahel, kas panna selgituses eestikeelse sõna juurde märk ja lasta kasutajal terminiloendi kaudu saksakeelne sõna välja otsida ning siis edasi leida see sõnaraamatust või kasutada seda lahendust, et iga eestikeelse termini taga viide saksakeelsele, mis teeb võimalikuks otsitav kohe üles leida. Ühest küljest on see mugavam, samas võtavad viited ruumi (ja oleksid mahukama

sõnaraamatu puhul ebaotstarbekad) ning samuti raskendab see mõningal määral lugemist selgituste puhul, kus juhtub olema palju viiteid.

Väiksemal määral tekitasid probleemi instantside *ego*, *id*'i ja *superego* eestistatud variantide kirja pilt: kas eelistada suuri algustähti (Mina, Miski, Ülimina) või väiketähelisi variante (mina, miski, ülimina). Suurtäheeline versioon on eeliseks, kuna toob mõisted esile, mis kahtlemata peavadki olema kesksel kohal, vastasel juhul ei pruugi „mina” teksti sees silma hakata ning võib segi minna vormilt identse tihti esineva asesõnaga. Liitsõnades tuleb sel juhul arvestada veel ka kriipsuga (nt Mina-ideaal, Mina-tung). Suurtähelist varianti eelistatakse nt raamatus "Inimhinge anatoomiast", „Psühholoogilises arengukäsitluses 0-20 eluaastani” aga väikesetähelist varianti. Alo Jüriloo eelistust ei ole võimalik kindlaks teha, kuna terminid on kirjutatud suurtähtedes ja teksti sees kasutab ta variante *ego*, *id*'i ja *superego*.

Alo Jüriloo on kasutanud ka ühenduskriipse sõnades „pre-ambivalentne”, „post-ambivalentne”, samas „preoidipaalse” ja „pregenitaalse” puhul mitte. Oma sõnastikus olen ma kriipsud ära jätnud, kuna ei pea neid põhjendatuks.

Omadus- ja nimisõnast koosneva väljendi puhul oli kaks võimalust, kuidas terminit sõnaraamatus esitleda: kas lähtuda nimisõnast kui põhisõnast, mille kasutaja peaks üles leidma, või on kooslus piisavalt tugev ning lähtuda tuleks ikkagi omadussõnast. Siin ei saa kõiki mitmest osast koosnevaid väljendeid üheselt kohelda. Selge on see, et terminit „psüühiline aparaat” ei saa anda kujul:

Apparat, psychischer

Samas väljendi *freie Assoziationen* puhul võib juba kaaluda mõlemat varianti, nii

Assoziationen, freie

kui ka

freie Assoziationen

Valisin viimase, kuna sõna „assotsiatsioon” on samuti sõnastikus olemas, kuid „vabad assotsiatsioonid” ei ole tema alaliik vms, vaid psühhoanalüütiline meetod, mida kasutatakse raviks vajalike eelteadmiste kogumine patsiendi kohta, seega oskab kasutaja tõenäoliselt terminit sellises vormis ka otsida.

„Segatüüpi neuroosi” ja „nartsissistliku neuroosi” puhul tekib sarnane dilemma, kuid siin olen terminid andnud kujul:

Neurose, gemischte

Neurose, narzisstische

Põhjenduseks oleks see, et otsides sõna neuroos, on võimalik kohe leida üles ka teised neuroosi liigid nagu segatüüpi ja nartsisslik neuroos.

Terminite *primärer* ja *sekundärer Narzissmus* puhul tundub jällegi ainuõige olevat eelistada varianti:

Narzissmus, primär, sekundär

Seega võib öelda, et tihti on tunnetuse küsimus või sõnaraamatu koostaja enda eelistus, mil viisil ta vormiliselt sõnad kirjetesse paneb. Kuigi need eelistused võivad osutuda ka valeks, olen ma täiesti kindel, et sõnaraamatu koostajad lähtuvad suuremalt jaolt sellest, et kasutajal oleks võimalikult lihtne ja mugav sõnu üles leida.

4. Sõnastik

Abwehr *f; sg.* kaitse

Toimingud, mille eesmärgiks on pidurdada või alla suruda iga muutust, mis võiks ohustada biopsühholoogilise indiviidi konstantsust. *Ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) instants on selle konstantsuse kandja.

Üldiselt on kaitse suunatud sisemise ärrituse [tungi ($\Rightarrow$ *Trieb*)], ideega seotud ärrituste [mälestused, fantaasiad ($\Rightarrow$ *Phantasie*)] ning olukordade vastu, mis sellise ärrituse esile võivad kutsuda. Kaitse koosneb *ego*'sse integreeritud kaitsemehhanismidest ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*).

Tungist kannustatuna, mille vastu kaitse suunatud on, võtab kaitse mõnikord sundusliku vormi ja toimib vähemalt osaliselt mitteteadvuslikult ($\Rightarrow$ *unbewusst*).

Abwehrmechanismen *pl.* kaitsemehhanismid

Erinevad psüühiliste operatsioonide tüübid, mille kaudu kaitse ($\Rightarrow$ *Abwehr*) avaldub. Konkreetset juhul domineerivad mehhanismid sõltuvad haiguse tüübist, geneetilisest faasist, kaitsekonflikti arengujärgust jne.

Aggression *f; -en* agressiivsus

Tendentsid, milles aktualiseeruvad reaalsed või fantaseeritud käitumisviisid, mille eesmärgiks on teiste kahjustamine, hävitamine, alandamine jne. Ei leidu käitumisviisi, mis ei võiks olla agressiivne. Psühhoanalüüs ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) tähtsustab agressiivsust üha enam, kuna tema mõju avaldub juba väga varastel arenguperioodidel ja rõhutab tema pidevat segunemist ning eristumist seksuaalsusest ($\Rightarrow$ *Sexualität*). Nende ideede edasiarendus kulmineerub püüdega teha agressiivsusest surmatungide ($\Rightarrow$ *Todestriebe*) näol fundamentaalne alus.

Aggressionstrieb *m; -e* agressioonitung

Freudi jaoks tähistab agressioonitung välismaailmale suunatud surmatunge ($\Rightarrow$ *Todestriebe*). Agressioonitungi eesmärgiks on objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) hävitamine.

Aggressivität *f; sg.* agressiivsus

Vt Aggression

Agoraphobie *f; -n* agorafobia

Foobia ($\Rightarrow$ *Phobie*), mille puhul subjekt piirab oma *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*), et põgeneda instinktiivse ohu ($\Rightarrow$ *Gefahr*) eest. Oht kujutab endast kiusatust armuihadele järele anda, millega kaasneb lapsepõlves kogetud kastratsioonihirmu ($\Rightarrow$ *Kastrationskomplex*) või analoogse tunde taaselustamine.

Affekt *m; -e* afekt

Saksa psühholoogilisest terminoloogiast psühhoanalüüsi ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) üle võetud termin, mis tähistab kõiki erutus seisundeid: nii piinlikke kui meeldivaid, ebamääraselt või

konkreetsemalt tajutavaid. Freudi arvates väljendub tung mõlemal - nii afekti ($\Rightarrow$ *Afekt*) kui idee ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) - tasandil. Afekt on tungienergia kvantiteedi ja tema variatsioonide kvalitatiivne väljendusvorm.

ambivalent, vorambivalent, nachambivalent *adj.* ambivalentne, preambivalentne, postambivalentne

Karl Abrahami kasutuselevõetud terminid, mis tähistavad libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) etappide arengut objektisuhete ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*) seisukohast. Selle järgi on oraalse faasi ($\Rightarrow$ *orale Stufe*) esimene faas (imemine) preambivalentne, ambivalents ($\Rightarrow$ *Ambivalenz*) ilmub teises faasis (hammustamine) ja kulmineerub anaalses faasis ($\Rightarrow$ *anale Stufe*), jätkub edasi fallilises faasis ($\Rightarrow$ *phallische Stufe*) ning kaob lõplikult pärast latentsiperioodi ($\Rightarrow$ *Latenzperiode*) genitaalsete objektisuhete tekkimisega.

Ambivalenz *f; -en* ambivalents

Vastandlike tendentside, hoiakute ja tunnete (nt armastus ja vihkamine) samaaegne eksisteerimine ühe ja sama objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) suhtes.

analsadistische Phase *f; -n* anaalsadistlik faas *ego, id*'i ja *superego*

Vt analsadistische Stufe

analsadistische Stufe *f; -en* anaalsadistlik faas

Freudi järgi teine libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) arengu faas, mis hõlmab perioodi teise ja neljanda eluaasta vahel; faasi iseloomustab libiido koondumine anaalse erogeeni tsooni ($\Rightarrow$ *erogene Zone*) domineerimise alla. Objektisuhtel ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*) on tähendusi, mis on seotud defekatsioonifunktsiooniga (väljalaskmine – tagasihoidmine), ja väljaheidete sümbolise väärtusega. Selles nähakse seoses oma lihaste valitsemise võime arenguga sadomasohhismi ($\Rightarrow$ *Sadomasochismus*) väljendusvormi.

Angsthystrie *f; -en* ärevushüsteeria

Freudi poolt kasutusele võetud termin, et eristada neuroosi ($\Rightarrow$ *Neurose*), mille keskseks sümptomiks on foobia, teistest neuroosi vormidest, ning rõhutada tema struktuurilist sarnasust konversioonihüsteeriaga ($\Rightarrow$ *Konversionshysterie*).

Angstneurose *f; -n* ärevusneuroos

Haiguse tüüp, mille Freud eristas ja isoleeris:

- 1) sümptomite poolest neurasteeniast ($\Rightarrow$ *Neurastenie*): domineeriva ärevusseisundi tõttu (krooniliselt ärev tähelepanuseisund, ärevushood või muud somaatilised ekvivalendid).
- 2) etioloogiliselt hüsteeriast ($\Rightarrow$ *Hysterie*): ärevusneuroos on aktuaalneuroos ($\Rightarrow$ *Aktualneurose*), eriti iseloomustab teda seksuaalse ärrituse kuhjumine, mis muundub kohe ilma psüühilise vahendamiseta sümptomiteks.

Anlehnung *f; -en* naaldumine

Freudi poolt kasutusele võetud termin tähistamaks seksuaaltungide ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*) suhet enesesäilitustungidesse ($\Rightarrow$ *Selbsterhaltungstriebe*) varasel arenguperioodil.

Seksuaaltungid, mis iseseisvuvad hiljem, toetuvad elulistele funktsioonidele, mis pakuvad neile orgaanilise allika, suuna ja objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*). Sellest tulenevalt räägitakse naaldumisest ($\Rightarrow$ *Anlehnung*) väljendamaks seda, et subjekt toetub armastusobjekti valikul enesesäilitustungide objektile; seda nimetas Freud objektivalikuks ($\Rightarrow$ *Objektwahl*) naaldumisviisi järgi.

Assoziation *f; -en* assotsiatsioon

Assotsiatsiooniõpetusest laenatud termin, mis tähistab igat seost kahe või rohkema elemendi vahel, mis kokku moodustavad assotsiatsiooniahela.

Mõnikord kasutatakse terminit selleks, et üksteisega assotsieeruvaid elemente tähistada. Viimati nimetatud käsitluse seisukohast, milles räägitakse nt „selle unenäoga ($\Rightarrow$ *Traum*) seostuvatest assotsiatsioonidest”, selleks, et määratleda, mis subjekti sõnades on assotsiatiivses seoses selle unenäoga. Seega tähistab termin assotsiatsioon ühe psühhoanalüütilise seansi ajal kogu seostatud materjali.

Autoerotismus *m; sg.* autoerotism

1. Laiemas tähenduses seksuaalsele käitumisele iseloomulik joon, mille puhul subjekt ilma objektita ($\Rightarrow$ *Objekt*), s.t. ainult oma keha abil rahulduseni jõuab. Selles tähenduses räägitakse masturbatsioonist kui autoerootilisest käitumisest.

2. Täpsemalt väljendatult varasele infantiilsele seksuaalkäitumisele iseloomulik joon, mille läbi osatung ($\Rightarrow$ *Teiltrieb*), mis on seotud mingi organi funktsioneerimisega või erogeense tsooni ($\Rightarrow$ *erogene Zone*) ärritamisega, kohapeal rahuldatakse, s.t. ilma et väline objekt vajalik oleks ning ilma suhteta ühtsesse kujutlusse kehast, *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) väljakujunemise algusesse nagu see on iseloomulik nartsissismile ($\Rightarrow$ *Narzissmus*).

Besetzung *f; -en* hõivang, paine, kateksis

Ökonoomiline ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) mõiste: tõsiasi, et teatud psüühiline energia on seotud teatud idee ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) või ideede rühmaga, kehaosaga, objektiga ($\Rightarrow$ *Objekt*) jne.

Bewusstheit *f; sg.* teadvus, eneseteadvus

Vt Bewusstsein

Bewusstsein *n; sg.* teadvus, eneseteadvus

Deskriptiivses tähenduses lühiajaline seisund, mis iseloomustab psüühiliste nähtuste sisemisi ja väliseid aistinguid.

Freudi metapsühholoogilise ($\Rightarrow$ *Metapsychologie*) teooria kohaselt on teadvus süsteemi taju-teadvus funktsioon.

Toopiliselt ($\Rightarrow$ *topisch*) paigutatakse süsteem taju-teadvus psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) pealispinnale, kus ta saab samaaegselt infot nii välis- kui ka sisemaailmast. Tihti paigutab Freud süsteemi taju-teadvus eelteadvuse ($\Rightarrow$ *Vorbewusste*) juurde, mida tähistatakse sel juhul süsteemina eelteadvus-teadvus.

Funktsionaalselt vastandub taju-teadvus mitteteadvusele ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) ja eelteadvusele, kuna temas ei ole ärrituste püsivat jälge. Ökonoomilisest ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) seisukohast omab see süsteem vaba energiat, mida ta võib kasutada ülehõivanguks ($\Rightarrow$ *Überbesetzung*).

Bindung *f; -en* sidumine

Freudi väljend, mis väga üldiselt ja ka suhteliselt erinevatel tasanditel – nii bioloogilisel kui ka psüühilise aparaadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) tasandil – tähistab impulsside vaba kulgemise piiramist, sidudes kujutlusi üksteisega ja nii säilitades suhteliselt püsivaid vorme.

Charakterneurose *f; -en* karakterneuroos

Neuroosi ($\Rightarrow$ *Neurose*) liik, mille puhul ei väljendu kaitsekonflikt ühetähenduslike sümptomitena, vaid iseloomujoonte, käitumisviiside või koguni terve isiksuse patoloogilise organisatsiooni läbi.

Destruktionstrieb *m; -e* destruktioonitung

Freudi termin, mis tähistab surmatunge ($\Rightarrow$ *Todestriebe*), kui neid vaadeldakse bioloogilisest ja psühholoogilisest perspektiivist. Mõnikord tarvitatakse terminit surmatungide vastena, kuid enamasti tähistab ta välismaailma vastu suunatud surmatungi. Selles spetsiifilises tähenduses tarvitab Freud ka terminit agressioonitung.

Deutung *f; -en* tõlgendamine

1. Subjekti sõnade ja käitumisviiside latentse tähenduse nähtavale toomine analüütilise uuringu käigus. Tõlgendamine valgustab kaitsekonflikti sisu ja taotleb soovide ($\Rightarrow$ *Wunsch*) nähtavale toomist, mis on olemas igas mitteteadvuslikus ($\Rightarrow$ *unbewusst*) ilmingus.
2. Psühhoanalüütilises ravis tähistab termin subjektile edastatud teadet, et avada talle juurdepääs selle latentsele tähendusele; seda tehakse vastavalt ravi käigust ja juhtimisest tulenevatele reeglitele.

Durcharbeiten *n; sg.* läbitöötamine

Vt *Durcharbeitung*

Durcharbeitung *f; sg.* läbitöötamine

Teatud liiki psüühiline „töö”, mis võimaldab subjektidel tõrjutud elemente aktsepteerida ja vabastada end kordamismehhanismidest. Läbitöötamine on raviprotsessis konstantne toiming, aga eriti tõhus ravi etappides, kus näiliselt edusamme ei tehta ja hoolimata tõlgendustest ($\Rightarrow$ *Deutung*) vastupanu ($\Rightarrow$ *Widerstand*) ei ületata.

Tehnikat silmas pidades kergendavad läbitöötamist sellised psühhoanalüütiku tõlgendused, mis näitavad, et samal ajal võib teises kontekstis olla erinev tähendus.

dynamisch *adj.* dünaamiline

Tähistab seisukohta, mis vaatleb psüühilisi nähtusi kui konflikti ja instinktiivsete jõudude koosmõju tulemust, mis avaldavad survet ning tulenevad algselt tungidest ($\Rightarrow$ *Trieb*).

Elektrakomplex *m; -e* Elektra kompleks

Carl Gustav Jungi kasutusele võetud termin tähistamaks naistüüpi Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*), rõhutades mõlema soo puhul sümmeetria olemasolu suhtumisel vanematesse.

Energie (freie↔gebundene) f; sg. energia (vaba↔seotud)

Terminid, mis Freudi järgi ökonoomilisest ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) vaatenurgast eristavad primaar- ja sekundaarprotsesse ($\Rightarrow$ *Primarvorgang / Sekundarvorgang*). Primaarprotsessi energiat nimetatakse vabaks, kuna ta püüdleb kõige kiiremat ja lühemat teed pidi ammendumiseni; sekundaarprotsessi ajal on ta seotud, kuna tema püüdlusi takistatakse ja kontrollitakse. Geneetiliselt eelneb energia vaba olek seotud olekule, kuna viimane tähistab psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) kõrgemat struktureerituse taset.

Entstellung f; -en moonutus

Unetöö ($\Rightarrow$ *Traumarbeit*) tulemus, kus latentsed mõtted muunduvad raskesti äratuntavaks manifestseks sisuks ($\Rightarrow$ *manifester Inhalt*).

erogene Zone f; -n erogeennne tsoon

Kogu nahapiirkond, mis võib tekitada seksuaalset erutust.

Kitsamas tähenduses on erogeenseteks tsoonideks, suu-, päraku-, suguelundite- ja rinnapiirkond.

Eros m; sg. eros

Vanad kreeklased tähistasid selle sõnaga armastust ja armastusjumalannat. Freud kasutab *eros*'t oma viimases tungiteoorias, et tähistada kõiki elutunge ($\Rightarrow$ *Lebenstriebe*) vastandina surmatungidele ($\Rightarrow$ *Todestriebe*).

Es n; sg. id, tema, miski, see

Üks kolmest Freudi poolt üksteisest eristatud instantsist. *Id* moodustab isiksuse tungide ($\Rightarrow$ *Trieb*) poole; tema sisu ja tungide psüühiline väljendus on mitteteadvuslikud ($\Rightarrow$ *unbewusst*), ühelt poolt geneetiliselt pärandatavad ja kaasasündinud, teisalt allasurutud ja õpitud.

Ökonoomilisest ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) seisukohast on *id* Freudi jaoks psüühilise energia peamine reservuaar; dünaamiliselt ($\Rightarrow$ *dynamisch*) on ta konfliktis *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) ja *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*), kes on nõ tema järglased.

Ethik f; sg. eetika

Ratsionaalne vajadus märkida ära ühiskonna õigused inimese, inimese õigused ühiskonna ja inimeste õigused üksteise suhtes. Püü saavutada *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*) pealesunnitud standarditega see, mida oleks olnud võimatu saavutada tsiviliseeritud maailmale omaste vahenditega.

Exhibitionismus m; sg. ekshibitsionism

Infantiilne impulss, mis neurooside ($\Rightarrow$ *Neurose*) ja paranoiade ($\Rightarrow$ *Paranoia*) puhul avaldub sümptomina. Neurootikute lapsepõlves on oluline roll enese paljaksvõtmine vastassoost laste ees. Paranoikul esineb luul, et teda lahtiriietumise ajal jälgitakse.

Fehlleistung f; -en eksitegu, parapraksis

Teod, mille selgesti väljendatud eesmärki ei saavutata, vaid asendatakse mõne teisega. Eksiteost ei räägita iga sõnavääratuse, unustamise või vale teo puhul, vaid ainult

eksimuste puhul, mida tavaliselt ette ei tule, ja mille ebaõnnestumine ainult oma tähelepanematuse või juhuse süüks pannakse.

Freud näitas, et nii eksiteod kui ka sümptomid on kompromiss subjekti teadliku kavatsuse ja väljatõrjutu vahel.

Fetischismus *m; sg.* fetišism

Perversiooni ($\Rightarrow$ *Perversion*) liik, mis on omane eelkõige meessoost patsientidele, kes ei suuda tunnistada asjaolu, et naistel puudub peenis. See fakt on ebameeldiv, kuna tekitab kastratsioonihirmu ($\Rightarrow$ *Kastrationskomplex*) ja sellest tulenevalt klammerdumist vastupidise veendumuse külge; seetõttu asetab patsient peenise rolli mõne objekti või muu kehaosa.

Fixierung *f; -en* kinnistumine, fikseerumine

Seisund, kus libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) kinnitub tugevasti isikute või kujuteldava külge, taasloob teatud rahuldusviisi, jäädes organiseerituks ühele oma arengutasemele iseloomulikule struktuurile vastavalt. Kinnistumine võib olla manifestne, aktuaalne või esindada prevalentset jõudu, mis avab subjektile tee regressioonini ($\Rightarrow$ *Regression*).

Terminit kinnistumine mõistetakse üldiselt geneetilise kontseptsiooni raamides, mis sisaldab endas libiido poolt ette nähtud progressiooni (kinnistumine teatud tasemele). Väljaspool igasugust geneetilist seost esindab ta Freudi teoorias viisi, mille järgi sööbib mällu teatud ettekujutuste sisu [kogemused, kujutlused, fantaasiad ($\Rightarrow$ *Phantasie*)], mis muutumatuna mitteteadvuses ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) püsib, ja millega tung ($\Rightarrow$ *Trieb*) seotuks jääb.

freie Assoziationen *Pl.* vabad assotsiatsioonid

Meetod, mis põhineb sellel, et patsient ütleb eranditult välja kõik, mis talle meenub, olgu see seotud mingi kindla elemendiga [sõna, arv, unenägu ($\Rightarrow$ *Traum*), idee ($\Rightarrow$ *Vorstellung*)] või täiesti spontaanne.

Gefahr *f; -en* oht

Kardetud ja eeldatud naudingu puudumise tunde suurenemise põhjus, millest annab tunnistust ärevussignaal. Traumaatilise situatsiooni korral, kus ollakse abitu, langevad kokku seesmine ja välimine oht, reaalne oht ning tungi vastupanu ($\Rightarrow$ *Trieb*) nõue.

Gegenbesetzung *f; -en* vastuhõivang

Ökonoomiline ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) protsess kui *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) arvukate kaitsemehhanismide ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*) kandja. Ta koosneb ideede ($\Rightarrow$ *Vorstellung*), ideede süsteemide, käitumisviiside jne hõivangutest ($\Rightarrow$ *Besetzung*) *ego* poolt, mis võivad takistada mitteteadvuslike ($\Rightarrow$ *unbewusst*) ideede ja soovide ($\Rightarrow$ *Wunsch*) liikuvust ning ka nende pääsu teadvusesse ($\Rightarrow$ *Bewusstsein*).

Selle terminiga võib väljendada ka ülalmainitud protsessi suhteliselt püsivat tulemust.

Gegenübertragung *f; -en* vastuülekanne

Analüütiku mitteteadvuslikud reaktsioonid analüüsitava isiku ja eriti tema ülekannete ($\Rightarrow$ *Übertragung*) suhtes.

genitale Phase *f; -n* genitaalne faas
Vt *genitale Stufe*

genitale Stufe *f; -n* genitaalne faas

Psühhoseksuaalne arengufaas, mida iseloomustab genitaaltsoonide domineerimine osatungide ($\Rightarrow$ *Partialtrieb*) üle. Genitaalne faas on jaotunud kaheks perioodiks, mida poolitab latentsiperiood ($\Rightarrow$ *Latenzperiode*): falliline faas ($\Rightarrow$ *phallische Stufe*) ja tegelik genitaalne faas, mis saab alguse puberteedieas.

Mõned autorid loevad fallilist faasi pregenitaalse ($\Rightarrow$ *prägenital*) arenguperioodi juurde kuuluvaks.

Genitalorganisation *f; -en* genitaalne faas
Vt *genitale Stufe*

Harnerotik *f; sg.* uretraalerotism
Vt *Urethralerotik*

Hilflosigkeit, *f; sg.* abitus

Kõnekeelne väljend, mis saab Freudi teoorias spetsiifilise tähenduse: imiku seisund, kes, kuna ta oma vajaduste (nälg, janu) rahuldamisel on täielikult teistest sõltuv, osutub võimetuks põhjustama spetsiifilist tegevust, mis võiks sisemise pinge lõpetada.

Täiskasvanu jaoks on abitus hirmutekitava traumaatilise olukorra prototüüp.

Hysterie, *f; sg.* hüsteeria

Neurooside ($\Rightarrow$ *Neurose*) rühm, mis pakub mitmeid kliinilisi avaldumisvorme. Mõlemad kõige paremini läbitöötatud vormid on konversioonihüsteeria ($\Rightarrow$ *Konversionshysterie*), mille puhul psüühiline konflikt avaldub erinevate kehaliste, paroksüsmaalsete sümptomite kujul (nt emotsionaalne kriis koos teatraalse käitumisega) või kestvate sümptomitena (nt anesteesiad, hüsteeriline halvatus, neelamisraskused jne), ning ärevushüsteeria ($\Rightarrow$ *Angsthysterie*), mille puhul hirm on suuremal või vähemal määral fikseeritud kindlale välisele objektile ($\Rightarrow$ *Objekt*) (foobia).

Hüsteeria spetsiifilisust otsitakse teatud samastumistüübi ülekaalukas esinemises, teatud mehhanismides (eriti sagedases silmnähtavas tõrjumises), Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*) esinemises, mis toimub peamiselt fallilise ja oraalse libidinaalsel tasandil.

Ich *n; -s* *ego*, mina

Instants, mille Freud oma teises psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) teoorias *id*'ist ($\Rightarrow$ *Ich*) ja *superego*'st ($\Rightarrow$ *Über-Ich*) eristas.

Toopilisest ($\Rightarrow$ *topisch*) seisukohast on *ego* sõltuv nii *id*'i nõudmistest kui ka *superego* käskudest ja reaalsuse nõudmistest. Kuigi ta esineb terve isiku huvide vahendajana, on tema iseseisvus suhteline.

Dünaamiliselt ($\Rightarrow$ *dynamisch*) esindab *ego* neurootilise konflikti puhul isiksuse kaitsepoolust, kasutades mitmeid kaitsemehhanisme ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*).

Ökonoomiliselt ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) on *ego* siduv faktor psüühiliste protsesside vahel, kuid kaitsetoimingute puhul segunevad püüded tungiprotsesse ühendada primaarprotsessidele ($\Rightarrow$ *Primärvorgang*) iseloomulike joontega, võttes sundusliku, korduva ja ebareaalse vormi.

Psühhoanalüütiline teooria püüab *ego* teket kahel suhteliselt heterogeensel tasandil seletada. Esimesel juhul nähakse temas adaptiivset aparati, mis tänu kontaktidele reaalsusega eristub *id*'ist ($\Rightarrow$ *Es*). Teisel juhul on ta samastumiste ($\Rightarrow$ *Identifizierung*) tulemus, mis viivad *id*'i poolt hõivatud armastusobjekti moodustumiseni isiksuse sisemuses.

Psüühilise aparadi esimese teooria järgi hõlmab *ego* rohkemat kui süsteemi eelteadvusteadvus ($\Rightarrow$ *Vorbewusste, Bewusstsein*), kuna tema kaitsetoimingud on suuremalt osalt mitteteadvuslikud ($\Rightarrow$ *unbewusst*).

Ajalooliselt on toopiline *ego*-käsitlus mõiste tulemus, mis juba algsest Freudi mõtetes olemas oli.

Ichideal *n; -e* *ego*-ideaal, minaideaal

Freudi poolt tema teises psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) teoorias kasutatud termin: isiksuse instants, mis tekib nartsissismi ($\Rightarrow$ *Narzissmus*) konvergenstist (*ego* idealiseerimine), enda identifitseerimisest ($\Rightarrow$ *Identifizierung*) vanemate, nende asendajate ja kollektiivse ideaaliga. *Ego*-ideaal kujutab endast eeskujut, mille sarnaseks subjekt püüab saada.

Ichlibido / Objektlibido *f; sg.* *ego*-libiido / objektilibiido

Freudi kasutuselevõetud terminid kahe libidinaalse hõivangu ($\Rightarrow$ *Besetzung*) eristamiseks: libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) võib objektiks ($\Rightarrow$ *Objekt*) võtta enda isiku (sel juhul on tegemist *ego*-või nartsissistliku libiidoga) või mõne välise objekti (objektilibiido). Freudi järgi valitseb nende kahe hõivanguvormi vahel tasakaal. Kui objektilibiido väheneb, suureneb *ego*-libiido ja vastupidi.

Ichspaltung *f; -en* *ego* lõhestumine

Tähelepanuväärne nähtus, millel on oluline roll eelkõige fetišismi ($\Rightarrow$ *Fetischismus*) ja psühhooside ($\Rightarrow$ *Psychose*) puhul. Kahe psüühilise hoiaku kooseksisteerimine *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) sisemuses vastandatuna välisele reaalsusele. Nt üks hoiak jaatab reaalsust, teine seab selle kahtluse alla ja asendab viimase asemele oma soovmaailma. Mõlemad hoiakud eksisteerivad kõrvuti ilma üksteist mõjutamata.

Ichtriebe *Pl.* minatungid

Oma esimeses tungiteoorias (1910-15) tähistab Freud minatungidega spetsiifilist tungide ($\Rightarrow$ *Trieb*) tüüpi, mille energiat *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) kasutab kaitsekonfliktis. Neid samastatakse enesesäilitustungidega ($\Rightarrow$ *Selbsterhaltungstriebe*) ja vastandatakse seksuaaltungile ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*).

Ich-Widerstand *m*; -"e ego vastupanu

Ego ($\Rightarrow$ *Ich*) põhjustatud vastupanu, millest tuleb analüüsi käigus jagu saada. *Ego* tegeleb vastuhõivanguga ($\Rightarrow$ *Gegenbesetzung*), kuna tal on raske pöörata tähelepanu tajudele ja ideedele ($\Rightarrow$ *Vorstellung*), mida ta seni on reeglina vältinud või tunnistanud talle tuttavate impulssidele vastandlike impulsside olemasolu.

Idealich *n*; -s ideaal-ego, ideaalmina

Intrapsüühiline ilming, mida mõningad autorid eristavad *ego*-ideaalist ($\Rightarrow$ *Ichideal*). Ideaal-ego on infantiilse nartsissismi ($\Rightarrow$ *Narzissmus*) eeskujul põhinev nartsissistliku kõikvõimsuse ideaal.

Freud ei pidanud neid kaheks erinevaks nähtuseks.

Identifizierung *f*; -en identifitseerumine, samastumine

Psühholoogiline protsess, mille abil subjekt mingi aspekti, omaduse või tunnuse assimileerib ning täielikult või osaliselt omaks võtab.

Instanz *f*; -en instants

Üks psüühilise aparadi toopilise ($\Rightarrow$ *topisch*) ja dünaamilise ($\Rightarrow$ *dynamisch*) kontseptsiooni raamides eksisteerivast alastruktuurist [nt tsensuuri ($\Rightarrow$ *Zensur*) instants, *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*) instants].

Instinkt *m*; -e instinkt

1. Klassikalises tähenduses: loomadele omane kaasasündinud käitumisskeem, mis indiviidide lõikes vähesel määral muutub; toimub ajalises järjestuses, mis allub vähestele häiretele ja näib vastavat finaalsusele.

2. Termin, mida mõned psühhoanalüütikud kasutavad Freudi termini „tung” ($\Rightarrow$ *Trieb*) tõlke või vastena.

Introjektion *f*; -en introjektsioon, sissepanemine

Psühhoanalüütiliste uuringute käigus ilmsiks tulnud protsess: subjekt laseb oma fantaasias objekte ($\Rightarrow$ *Objekt*) ning neid iseloomustavaid omadusi „väljastpoolt” „sissepoole” suunduda.

Introjektsioon on tihedalt seotud samastumisega ($\Rightarrow$ *Identifizierung*).

Introversion *f*; -en introversioon

Carl Gustav Jungi poolt kasutusele võetud termin, mis tähistab libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) irdumist välistelt objektidelt ($\Rightarrow$ *Objekt*) ja tema tagasitõmbumist subjekti sisemaaile.

Freudi terminikasutus piirdub libiido tagasitõmbumisega, mis viib intrapsüühiliste ja kujutluslike formatsioonide hõivamiseni, ning mida tuleks kindlasti eristada libiido tagasitõmbumisest *ego*'sse [sekundaarne nartsissism ($\Rightarrow$ *Narzissmus*)].

Isolieren *n*; sg. isoleerimine

Kaitsemehhanism ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*), mis on eriti tüüpiline sundneuroosile ($\Rightarrow$ *Zwangsneurose*), ja seisneb mõtte või käitumise isoleerimises, et katkeks selle seos teiste mõtete või subjekti eksistentsiga

Isolierung *f; -en* isoleerimine
Vt Isolieren

Kastrationskomplex *m; -e* kastratsioonikompleks, -ärevus, -hirm
Kompleks, mis on keskendunud kastratsioonifantaasiale, mis annab vastuse lapse mõistatusele anatoomilise sooerinevuse kohta (peenise olemasolu või selle puudumine); see erinevus omistatakse tüdrukute puhul peenise puudumisele.
Kastratsioonikompleksi struktuur ning mõju on tüdrukute ja poiste puhul erinev. Poiss kardab kastreerimist kui isaliku ähvarduse realiseerumist ja kui vastust tema seksuaalsele tegevusele; sellest tuleneb tugev kastratsioonihirm. Tüdrukud tunnetavad peenise puudumist, kui puudust, mille all nad kannatavad, ja seetõttu püüavad nad seda varjata, kompenseerida või parandada.
Kastratsioonikompleks on tihedalt seotud Oidipuse kompleksiga ($\Rightarrow$ Ödipuskomplex), täpsemalt selle keelava ning normatiivse funktsiooniga.

katartische Methode *f; -n* katartiline (ravi-)meetod
Psühhoterapeutiline meetod, mille puhul otsitud terapeutiline efekt seisneb „puhastumises” (katarsis), patogeensetest afektidest ($\Rightarrow$ Affekt) vabanemises. Ravimeetod lubab subjektil elustada traumaatilised sündmused, mis on seotud konkreetse afektiga, need taas läbi elada ja seejärel rahuneda.
Ajalooliselt kuulub katartiline meetod ajavahemikku 1880-1895, mil see psühhonaalüütiline meetod hüpnootsi kasutatavate ravimeetodite seas progresseeruvalt edasi arenes.

kathartisches Heilverfahren *n; -* katartiline (ravi-)meetod
Vt katartische Methode

Komplex *m; -e* kompleks
Osaliselt või täielikult mitteteadvuslike ($\Rightarrow$ unbewusst), afektiivsete ideede ($\Rightarrow$ Vorstellung) ja mälestuste kogum. Kompleks kujuneb lapsepõlve inimestevaheliste suhete baasilt ja on võimeline kõiki psühholoogilisi tasandeid struktureerima: emotsioone, hoiakuid, sobivaid käitumisviise.

Kompromissbildung *f; -en* kompromisslahendus
Vorm, mille võtab mitteteadvusesse ($\Rightarrow$ Unbewusste) tõrjutav, et teadvusesse ($\Rightarrow$ Bewusstsein) pääseda. Tema ilmutumisevormideks on sümptomid, unenäod ($\Rightarrow$ Traum) ja muud mitteteadvuslikud avaldused; tõrjutud ideed ilmuvad nendes kaitse ($\Rightarrow$ Abwehr) tõttu kõige moonutatumal kujul. Seega võivad ühes ilmingus olla samaaegselt rahuldatud mitteteadvuslikud soovid ($\Rightarrow$ Wunsch) ja kaitse nõudmised.

Konversion *f; -en* konversioon
Sümptomite tekkimise mehhanism hüsteeria ($\Rightarrow$ Hysterie), eriti konversioonihüsteeria ($\Rightarrow$ Konversionshysterie) puhul.

Konversioon tähendab psüühilise konflikti muundamist somaatilisteks, motoorseteks (nt paralüüs) ja sensoorseteks (anesteesiad, valud) sümptomiteks ning ühtlasi kaasneb sellega püüd konflikti lahendada.

Freudi jaoks on korrelatsioon konversiooni ja teatud ökonoomilise ($\Rightarrow$ ökonoomiline) kontseptsiooni vahel: tõrjutud ideest ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) eraldatud libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) muundub innervatsioonienergiaks. Konversioonihüsteeria sümptomitel on aga sümboolne tähendus, kuna nad väljendavad tõrjutud ideid keha kaudu.

Konversionshysterie *f; -n* konversioonihüsteeria

Hüsteeria ($\Rightarrow$ *Hysterie*) alaliik, mida iseloomustab konversioonisümptomite domineerimine.

latenter Inhalt *m; -e* latentne sisu

Kõik tähendused, milleni viib mitteteadvuses ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) produtseeritu, eriti aga unenägude ($\Rightarrow$ *Traum*), analüüs. Kui unenäo tähendus on välja selgitatud, ei ole ta enam nagu piltmõistus, vaid nagu jutustus, mis väljendab ühte või mitut soovi ($\Rightarrow$ *Wunsch*).

Latenzperiode *f; -en* latentsiperiood

Periood, mis ulatub infantiilse seksuaalsuse perioodi lõpust (viies või kuues eluaasta) kuni puberteedia alguseni, ning millele on iseloomulik seksuaalse arengu paigalseis. Täheldatakse seksuaalsete tegevuste vähenemist, objektisuhete ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*) ja tunnete deseksualiseerumist (eriti õrnuse domineerimist seksuaalsete soovide üle), tunnete nagu häbi ja vastikustunne esinemist, moraalseid ja esteetilisi püüdlusi. Psühhoanalüütilise teooria kohaselt algab latentsiperiood Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*) hävimisel; sellega kaasneb allasurumise intensiivistumine (mille tulemuseks on esimeste eluaastate amneesia), objektisuhete muundumine samastumisel ($\Rightarrow$ *Identifizierung*) vanematega, sublimatsiooni ($\Rightarrow$ *Sublimierung*) areng.

Latenzzeit *f; -en* latentsiperiood

Vt Latenzperiode

Lebenstrieb *Pl.* elutungid

Suur tungide ($\Rightarrow$ *Trieb*) kategooria, mille Freud vastandab oma viimases teoorias surmatungidele ($\Rightarrow$ *Todestriebe*). Need tungid püüdlavad üha suuremate tervikute moodustamise ja säilitamise poole. Elutungid, mida tähistatakse ka terminiga „eros” ($\Rightarrow$ *Eros*), ei sisalda ainult seksuaaltunge ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*), vaid ka enesesäilitustunge ($\Rightarrow$ *Selbsterhaltungstrieb*).

Libido *f; sg.* libiido

Freudi poolt postuleeritud energia kui seksuaaltungi ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*) muundumise substraat objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) suhtes [nihkumine ($\Rightarrow$ *Verschiebung*)], eesmärgi suhtes [nt sublimatsioon ($\Rightarrow$ *Sublimierung*)], seksuaalse ärritaja päritolu suhtes [erogensete tsoonide ($\Rightarrow$ *erogene Zone*) mitmekesisus]

Jung laiendas libiido mõistet ning arvas, et see on psüühiline energia üldiselt, mis on olemas kõiges.

Libidophase *f; -en* libidinoosne faas
Vt Libidostufe

Libidostufe *f; -n* libidinoosne faas

Arenguperiood lapseas, mida iseloomustab libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) koondumine mingi erogeense tsooni ($\Rightarrow$ *erogene Zone*) dominantsti alla, ja teatud liiki objektisuhete ($\Rightarrow$ *Objektbeziehungen*) domineerimine.

Freudi järgi on libidinosses arengus järgnevad faasid: oraalne, anaal-sadistlik, falliline ja genitaalne ($\Rightarrow$ *orale, analsadistische, phallische, genitale Stufe*).

Lustprinzip *n; -ien või (harva) -e* naudinguprintsiip, mõnuprintsiip, meeleheaprintsiip, lõbuprintsiip

Üks kahest psüühilisi protsesse juhtivast printsiibist [teiseks on reaalsusprintsiip ($\Rightarrow$ *Realitätsprinzip*)]. Psüühilise tegevuse peamiseks eesmärgiks on meelepaha vältimine ja naudingu tekitamine. Niivõrd kui meelepaha on seotud ärrituste arvu suurendamisega ja nauding nende vähendamisega, võib naudinguprintsiibist rääkida ka kui ökonoomilisest ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) printsiibist.

manifeste Inhalt *m; -e* manifestne sisu

Tähistab unenägu ($\Rightarrow$ *Traum*) enne selle psühhoanalüütilist uurimist, nii nagu unenäo nägija sellest aru saab ja sellest oma jutustuse teeb. Laiemas tähenduses saab rääkida igasuguse verbaalse tegevuse manifestsest tähendusest [alates fantaasiatest ($\Rightarrow$ *Phantasie*) kuni kirjandusteosteni], mida soovitakse psühhoanalüütilise meetodi abil interpreteerida.

Masochismus *m; sg.* masohhism

Seksuaalne perversioon ($\Rightarrow$ *Perversion*), mille puhul rahuldus on seotud kannatuse ja alandusega, mida subjekt talub. Freud laiendab seksuaaluurijate poolt kirjeldatud masohhismi mõistet, ühelt poolt leides selle elemente seksuaalkäitumise mitmetes vormides ning rudimente infantilises seksuaalsuses, teiselt poolt kirjeldab ta sellest tulenevaid vorme, eriti „moraalset masohhismi”, mille puhul subjekt asub mitteteadvusliku ($\Rightarrow$ *unbewusst*) süütunde ($\Rightarrow$ *Schuldgefühl*) tõttu ohvri positsiooni, ilma et see sisaldaks seksuaalset naudingut.

mehrfache Determinierung *f; -en* mitmetimääratus

Vt Überdeterminierung

Metapsychologie *f; sg.* metapsühholoogia

Freudi väljend, mis tähistab tema poolt rajatud psühholoogilist teooriat. Metapsühholoogia tegeleb kontseptuaalsete mudelite, mille kohta puudub otsene kogemuslik tõestusmaterjal, uurimisega nagu instantsideks jaotatud psüühiline aparaat ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*), tungiteooria, väljatõrjumine ($\Rightarrow$ *Verdrängung*) jne.

nachambivalent *adj.* postambivalentne

Vt ambivalent

Narzissmus, primärer, sekundärer *m; sg.* nartsissism, primaarne, sekundaarne
Primaarne nartsissism tähistab varast seisundit, lapse täielikku libiidset hõivangut ($\Rightarrow$ *Besetzung*). Sekundaarne nartsissism tähistab objektihõivangutest ($\Rightarrow$ *Objektbesetzung*) eemaletõmbunud libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) tagasipöördumist.

narzisstische Objektwahl *f; -en* nartsissistlik objektivalik
Objektivaliku ($\Rightarrow$ *Objektwahl*) tüüp, mis leiab aset subjekti suhte iseendasse eeskujul, ning mille puhul mõni objekti aspekt subjektile talle ennast meenutab.

Neurasthenie *f; -n* neurasteenia
Ameerika arsti Georg Beardi kirjeldatud afektsioon, mille kliiniline pilt kontsentreerub närvidest tingitud füüsilisele kurnatusele, millele lisanduvad erinevad sümptomid. Neurasteenia on iseseisev neuroos ($\Rightarrow$ *Neurose*), mida iseloomustab mulje füüsilisest kurnatusest, peavalud, düspepsia, paresteesiad ja seksuaalse aktiivsuse langus. Freud paigutas neurasteenia koos ärevusneuroosiga ($\Rightarrow$ *Angstneurose*) aktuaalneurooside ($\Rightarrow$ *Aktualneurose*) hulka ning nähes selle etioloogiat libidinaalse pinge mitteadekvaatses lahendamises (nt masturbatsioon).

Neuropsychose *f; -n* psühhoneuroos
Freudi poolt kasutatud termin, mis iseloomustab psüühilisi afektsioone, mille sümptomid on infantiilsete konfliktide sümboolseks väljenduseks – ülekandeneuroosid ($\Rightarrow$ *Übertragungsneurose*) ja nartsissistlikud neuroosid ($\Rightarrow$ *narzisstische Neurose*) – vastandina aktuaalneuroosidele ($\Rightarrow$ *Aktualneurose*). Psühhoneuroosi sümptomites väljenduvad sümboolselt lapsea konflikte.

Neurose *f; -n* neuroos
Psühhogeenne afektsioon, mille sümptomid on psüühilise konflikti sümboolne väljendus, ning mille juured ulatuvad subjekti lapsepõlve; sümptomid on kompromissi saavutamise soovi ($\Rightarrow$ *Wunsch*) ja kaitse ($\Rightarrow$ *Abwehr*) vahel. Neuroosi mõiste on muutunud; tänapäeval püütakse seda ainult selliste kliiniliste avaldumisvormide kohta kasutada, mida saab seostada sundneuroosi ($\Rightarrow$ *Zwangsneurose*), hüsteeria ($\Rightarrow$ *Hysterie*) ja foobiaga ($\Rightarrow$ *Phobie*). Nosograafia eristab neuroose, psühhoose ($\Rightarrow$ *psychose*), perversioone ($\Rightarrow$ *Perversion*), psühhosomaatilisi afektsioone, samal ajal kui lahtiseks jääb aktuaalneurooside ($\Rightarrow$ *Aktualneurose*), traumaatiliste ja karakterneurooside ($\Rightarrow$ *Charakterneurose*) nosograafiline staatus.

Neurose, gemischte *f; -n* segatüüpi neuroos
Neuroosi ($\Rightarrow$ *Neurose*) vorm, mida Freudi järgi iseloomustab sümptomite koosseksisteerimine, mis kuuluvad etioloogiliselt erinevate neurooside juurde.

Neurose, narzisstische *f; -n* nartsissistlik neuroos
Termin, mis viimasel ajal psühhiaatrilisest ja psühhosomaatilisest keelekasutusest kipub kaduma, kuid leidub Freudi kirjutistes, ning tähistab vaimuhaigust, mida iseloomustab libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) tagasitõmbumine *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) suhtes. Seega vastandub ta ülekandeneuroosidele ($\Rightarrow$ *Übertragungsneurose*).

Nosograafilisest vaatepunktist katab nartsissistlike neurooside grupp kõik funktsionaalsed psühhoosid ($\Rightarrow$ *Psychose*) (mille sümptomid ei ole somaatiliste vigastuste tulemus).

Neutralität *f*; *sg.* neutraalsus, erapooletus

Omadus, mis defineerib analüütiku hoiakut ravi(protsessis). Analüütik peab olema neutraalne religioossete, moraalsete ja sotsiaalsete väärtuste suhtes, s.t. mitte juhtima raviprotsessi mingist ideaalist lähtuvalt ning hoidudes nõu andmisest; ülekandemanifestatsioonide suhtes, mida formuleeritakse tavaliselt järgnevalt: „mitte tungida patsiendi mängu”; neutraalne analüüsitava sõnade suhtes, s.t. konkreetse fragmendi või selle tähendustüübi eelnev eelistamine teoreetiliste eelarvamuste põhjal.

Nirwanaprinzip, *n*; *-ien* või (*harva*) *-e* nirvaanaprintsiip

Barbara Low poolt välja pakutud ja Freudi poolt taaskasutusele võetud termin, mis tähistab psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) püüdlust iga välist või sisemist ärritust stabiliseerida või vähemalt vähendada.

Objekt, *n*; *-e* objekt

Objekti mõistet käsitletakse psühhoanalüüsis kolmest põhiaspektist:

- 1) kui tungi korrelatiiv: selle sees ja läbi selle püüab tung oma eesmärgi saavutada: nimelt kindlat tüüpi rahuldust. Objektiks võib olla inimene või osaobjekt ($\Rightarrow$ *Partielobjekt*), reaalne või väljamõeldud objekt;
- 2) kui armastuse (või vihkamise) korrelatiiv: sel juhul tekib seos terve isiku või minaintantsi ja objekti vahel, mida tervikuna ihaldatakse [inimene, üksus, ideaal ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) jne];
- 3) traditsioonilises filosoofia ja teadvuspsühholoogia tähenduses kui teadvusliku ja tajutava subjekti korrelatiiv: tal on muutumatud ning püsivad omadused, objektiivselt äratuntavad subjektide universaalsuses, sõltumatud isiksuste soovidest ($\Rightarrow$ *Wunsch*) ja arvamustest.

Objektbeziehung, *f*; *-en* objektisuhe

Kaasaegses psühhoanalüüsis ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) väga tihti kasutatav termin, mis tähistab subjekti suhte liiki oma maailma. Suhe, mis kujutab endast isiksuse teatud kindla organisatsiooni kompleksset ja täielikku tulemust, objektide ($\Rightarrow$ *Objekt*) vähemal või suuremal määral välja mõeldud taju ja teatud eelistatud kaitsemehhanisme ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*).

Räägitakse subjekti objektisuhetest, kuid ka objektisuhete tüüpidest seoses arenguetaappide (nt oraalne objektisuhe) või psühhopatoloogiaga (nt melanhoolne objektisuhe).

Objektlibido *f*; *sg.* objektiliibido

Vt terminipaari Ichlibido / Objektlibido

Objektwahl *f*; *-en* objektivalik

Toiming, mille käigus mingi isik või isikutüüp valitakse armastusobjektiks. Eristatakse infantiilset ja puberteedi objektivalikut, kusjuures esimene rajab teisele teed.

Freudi jaoks mängivad põhirolli objektivalik naaldumistüübi järgi ($\Rightarrow$ *Objektwahl nach dem Anlehnungstypus*) ja nartsissistlik objektivalik ($\Rightarrow$ *narzisstische Objektwahl*).

Objektwahl nach dem Anlehnungstypus *f; -en* objektivalik naaldumistüübi järgi

Objektivalik ($\Rightarrow$ *Objektwahl*), kus armastusobjekt valitakse vanemate eeskuju järgi, kuna nad toidavad, hoolitsevad lapse eest ja kaitsevad teda. Selline objektivalik on põhjendatud, kuna seksuaaltung ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*) toetub algselt enesesäilitustungidele ($\Rightarrow$ *Selbsterhaltungstriebe*).

Ödipuskomplex *m; -e* Oidipuse kompleks

Armastus- ja vaenulike soovide organiseeritud tervik, mida laps oma vanemate suhtes tunneb. Tema nn positiivses vormis avaldub kompleks nii nagu me seda Oidipuse müüdist tunneme: samast soost rivaali surmasoov ja seksuaalne soov vastassoost isiku suhtes. Negatiivse vormi puhul on asi vastupidine: armastus samasoolise vanema vastu ning vastassoost vanema armukade vihkamine. Tegelikkuses esineb täielikus Oidipuse kompleksis erinevas ulatuses mõlemat vormi.

Freudi kohaselt on Oidipuse kompleksi kõrgpunkt kolmanda ja viienda eluaasta vahel, fallilise faasi ($\Rightarrow$ *phallische Stufe*) ajal; selle allakäik tähistab sisenemist latentsiperioodi ($\Rightarrow$ *Latenzperiode*). Puberteedieas toimub selle taaselustumine ja viimaks ületatakse kompleks rohkemal või vähemal määral edukalt erilist liiki objektivalikuga ($\Rightarrow$ *Objektwahl*).

Oidipuse kompleks mängib tähtsat rolli isiksuse struktureerimisel ning inimese seksuaalse soovi suunamises.

Psühhoanalüütikud teevad sellest psühhopatoloogia peamise seose telje, milles nad igale patoloogilisele tüübile tema positsiooni vormid ja lahendused Oidipuse kompleksis püüavad kindlaks teha.

Psühhoanalüütiline antropoloogia hoiab kinni Oidipuse kompleksi kolmnurksest struktuurist, väites, et see kehtib erinevates kultuurides, mitte ainult nendes kultuurides, kus domineerib abielu.

ökonomisch *adj.* ökonoomiline

Selle omadussõnaga tähistatakse kõike, mis toetub hüpoteesile, et psüühilised protsessid seisnevad ringluses ja mõõdetava energia (tungienergia) jaotumises, mida on võimalik suurendada või vähendada ning mis võib olla teiste energiatega ekvivalentne.

orale Phase *f; -n* oraalne faas

Vt orale Stufe

orale Stufe *f; -en* oraalne faas

Libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) arengu esimene faas: seksuaalne nauding on valdavalt seotud söömisega kaasneva suuava ja huulte ärritamisega. See tegevus pakub elektiivseid tähendusi, mille läbi väljendub objektsuhe ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*). Armastussuhet emasse tähistavad näiteks järgnevad tähendused: söömine ja ärasöömine.

Abrahami ettepanek oli jaotada kahe erineva tegevuse põhjal faas kaheks: imemine (varane oraalne faas) ja hammustamine [oralsadistlik faas ($\Rightarrow$ *oralsadistische Stufe*)].

oralsadistische Stufe *f; -en* oraalsadistlik faas

Karl Abrahami jaotuse järgi oraalse faasi ($\Rightarrow$ *orale Stufe*) teine järk; faasi iseloomustab hammaste ilmumine ja hammustamistegevus. Seedimine saab siin objekti hävitamise tähenduse, mis läbi lisandub objektisuhtesse ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*) ambivalents ($\Rightarrow$ *Ambivalenz*).

Paranoia, *f; sg.* paranoia

Krooniline psühhoos ($\Rightarrow$ *Psychose*), mida iseloomustab vähemal või rohkemal määral süstematiseeritud hullus, interpretatsiooni domineerimine, intelligentsi vähenemise puudumine ning üldjuhul ei vii see isiksuse hävimiseni.

Freud liigitab paranoia alla peale jälitamismaania ka erotomaania, maniakaalse armukadeduse ja suurusehullustuse.

paranoide Position *f; -en* paranoiline positsioon

Melanie Kleini järgi objektisuhete ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*) modaalsus, mis on iseloomulik esimesele neljale elukuule, kuid mida võib taas kohata aga hilisemas lapsepõlves ja täiskasvanute puhul, eriti paranoidsetes ja skisofreenilistes seisundites.

Teda iseloomustavad järgnevad jooned: agressiivsed tungid eksisteerivad algusest peale koos libidinaalsete tungidega ja on eriliselt tugevad; objekt on osaobjekt ($\Rightarrow$ *Partialobjekt*) (peamiselt ema rind) ja lõhestunud kaheks, „heaks” ja „halvaks” objektiks; domineerivateks psüühilisteks protsessideks on introjektsioon ja projektsioon; tugev hirm on persekutoorse loomuga (destruktsioon „halva” objekti poolt).

Parphrenie *f; sg.* parafreenia

1. Emil Kraepelini kasutusele võetud väljend, mis tähistab kompleksseid meelepetetel ja hallutsinatsioonidel põhinevaid kroonilisi psühhoose ($\Rightarrow$ *Psychose*), millega ei kaasne intelligentsi vähenemine ja dementsus.

2. Freud soovitas aga vastava terminiga nimetada skisofreenia ($\Rightarrow$ *Schizophrenie*) või tervet paranoia-skisofreenia rühma, mis aga ei ole kunagi juurdunud, seega kasutatakse mõistet tänapäeval peaaegu eranditult Kraepelini tähenduses.

Partialobjekt *n; -e* osaobjekt

Osatungidest ($\Rightarrow$ *Partialtrieb*) kannustatud objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) liik, mis ei eelda seda, et üht isikut tervikuna võetaks kui armastusobjekti. Tegemist on enamasti reaalsete või kujuteldavate kehaosadega (rind, väljaheidet, peenis) ja nende sümboolsete ekvivalentidega. Ka isik ise võib end osaobjektiga samastada või teda võidakse sellena identifitseerida.

Partialtrieb *m; -e* osatung

Selle terminiga tähistatakse tegelikke elemente, milleni psühhoanalüüs ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) seksuaalsust ($\Rightarrow$ *Sexualität*) analüüsides jõuab. Iga element lähtub mingist allikast (nt oraalne osatung, analne osatung) ja tal on eesmärk (nt näitamistung). Sõnaosa „osa-” ei tähenda ainult seda, et osatungide puhul on tegemist tungi ($\Rightarrow$ *Trieb*) liikidega, mis kuuluvad üldisesse seksuaaltungi ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*) klassi; teda tuleb mõista eriti geneetilises ja struktuuralses tähenduses. Osatungid funktsioneerivad üksteisest

sõltumatult ja püüdleval selle poole, et end erinevates libidinaalsetes organisatsioonides ühineda.

Penisneid, *m; sg.* peenisekadedus

Naiseliku seksuaalsuse ($\Rightarrow$ *Sexualität*) põhielement ja tema tegelikkuse tunnetamise põhiline liikumapanev jõud.

Peenisekadedus tuleneb anatoomilisest sugudevahelise erinevuse avastamisest: väike tüdruk tunneb end võrreldes poisiga „vigastatuna“ ja sooviks samuti peenist omada [kastratsioonikompleks ($\Rightarrow$ *Kastrationskomplex*)]; oidipaalse faasi kulgedes võtab peenisekadedus kaks vormi: peenise kui sellise omamise soov (peamiselt lapsesaamise vormis); soov peenist suguühtel nautida.

Peenisekadedus võib viia arvukate patoloogiliste või sublimeeritud esinemisvormideni.

Perversion, *f; -en* perversioon

Kõrvalekalle „normaalsest“ seksuaalaktist, mida defineeritakse kui suguühet vastassoost isikuga eesmärgiga genitaalse sissetungi teel orgasmini jõuda.

Perversiooniga on tegemist: kui orgasm saavutatakse teiste seksuaalobjektidega (homoseksuaalsus, pedofiilia, sodoomia jne) või teiste kehapiirkondadega (nt anaalne suguühe); kui orgasm on seotud kindlate väliste tingimustega [fetišism ($\Rightarrow$ *Fetischismus*), transseksuaalsus, vuajerism ja ekshibitsionism ($\Rightarrow$ *Exhibitionismus*), sadomasohhism ($\Rightarrow$ *Sadomasochismus*)]; need vormid võivad juba iseenesest seksuaalset naudingut esile kutsuda.

Kokkuvõtvalt tähistatakse terminiga perversioon psühhoseksuaalset käitumist, mis seksuaalse naudingut saamiseks kasutab mittetüüpilisi vorme.

phallische Phase *f; -n* falliline faas, fallosefaas

Vt phallische Stufe

phallische Stufe, *f; -en* falliline faas, fallosefaas

Libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) infantiilne organisatsioonifaas, mis järgneb oraalsele ja anaalsele faasile ($\Rightarrow$ *orale, anale Stufe*), ning mida iseloomustab osatungide ($\Rightarrow$ *Partialtrieb*) ühinemine. Kuid murdeealise genitaalse organisatsiooni puhul ei ole enam sellega tegemist, laps, olgu siis poiss või tüdruk, teab selles faasis ainult ühte genitaalorganit – meessuguorganit, vastassugu on koheselt fallilise vastand ja kastreeritud. Falliline faas vastab Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*) kulminatsioonile ja selle allakäigule; selles faasis on domineeriv kastratsioonikompleks ($\Rightarrow$ *Kastrationskomplex*).

Phallus, *m; Phallen* fallos

Kreeka-ladina antiigis meessuguorgani kujutis.

Psühhoaanalüüsis ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) rõhutab selle termini kasutamine peenise sümboolset funktsiooni intra- ja intersubjektiivses dialektikas, samal ajal kui termin „peenise“ tähistab organit tema anatoomilises reaalsuses.

Phantasie *f; -n* fantaasia, unistus

Kujuteldav stsenaarium, milles subjekt osaleb, ning mis kujutab kaitsemehhanismide ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*) poolt vähemal või rohkemal määral moonutatud vormis mitteteadvusliku ($\Rightarrow$ *unbewusst*) soovi ($\Rightarrow$ *Wunsch*) täitumist.

Fantaasial on erinevaid esinemisvorme: teadlikud fantaasiad ja unelmad ($\Rightarrow$ *Tagtraum*), mitteteadvuslikud fantaasiad, mis on analüüside käigus osutunud aluseks manifestsele sisule ($\Rightarrow$ *manifeste Inhalt*) - nn ürgfantaasiad ($\Rightarrow$ *Urphantasien*).

Phobie *f; -n* foobia

Psüühiline ilming, mille puhul *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) põgeneb vältimise või pärssimise teel ärevuse eest.

Foobiad jagatakse vastavalt objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) olemusele kaheks:

- 1) tavalised foobiad, mille puhul esineb liialdatud hirm kõigi asjade ees, mida vaid teatud määral kardetakse või põlatakse (nt öö, üksindus, surm, haigus, ohud jne);
- 2) spetsiifilised foobiad, mille puhul tuntakse hirmu oludes, mis tavaliselt inimesele hirmu ei sisenda.

postambivalent *adj.* postambivalentne

Vt ambivalent

präambivalent *adj.* preambivalentne

Vt ambivalent

prägenital *adj.* pregenitaalne

Omadussõna, mis iseloomustab tuge ($\Rightarrow$ *Trieb*), organisatsioone, kinnistumisi ($\Rightarrow$ *Fixierung*), mis tuginevad sellele psühhoseksuaalse arengu perioodile, mis ei ole veel suunatud genitaalsele tsoonile.

präöidipal *adj.* preoidipaalne

Tähistab enne Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*) asuvat psühhoseksuaalse arengu perioodi; sellel perioodil domineerib mõlema soo jaoks poolehoid ema suhtes.

Primärvorgang / Sekundärvorgang *m; -"e* primaarprotsess / sekundaarprotsess

Freudi kirjeldatud kaks erinevat psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) funktsioneerimise viisi, mis üksteisest täielikult erinevad.

Toopilisest ($\Rightarrow$ *topisch*) seisukohast on primaarprotsessid iseloomulikud süsteemile mitteteadvus ($\Rightarrow$ *Unbewusste*), sekundaarprotsessid süsteemile eelteadvus-teadvus ($\Rightarrow$ *Vorbewusste, Bewusstsein*).

Ökonoomilis-dünaamilisest ($\Rightarrow$ *ökonomisch, dynamisch*) seisukohast voolab primaarprotsesside puhul energia ilma takistusteta ühelt ideelt ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) teisele püüdes täielikult neid ideid hõivata, mis on seotud mitteteadvuslike soovide ($\Rightarrow$ *Wunsch*) rahulduselamustega. Sekundaarsete protsesside puhul psüühiline energia seotakse, misjärel ei ole ta vool enam nii kontrollimatu. Ideid hõivatakse stabiilsemalt, rahuldust lükatakse edasi, mis võimaldab läbi psüühiliste kogemuste leida uusi teid rahulduseni.

Projektion *f; -en* projektsioon, projitseerimine

1. Termin, mida kasutatakse neurofüsioloogias ja psühholoogias väga üldises tähenduses, ning mis tähistab toimingut, mille läbi nihutatakse neuroloogiline või psühholoogiline element väljapoole ja lokaliseeritakse, kas siis tsentrist perifeeriasse või subjektilt objektile. See tähendus võimaldab erinevaid käsitusviise.

2. Tegelikus psühhoanalüütilises tähenduses toiming, mille läbi subjekt enda puhul sulgeb välja omadused, tunded, soovid, koguni objektid, mida ta ei tunnusta või tõrjub ja lokaliseerib need mujal – teises isikus või asjas. Selle tähenduse puhul on tegu väga arhailist päritolu kaitsemehhanismiga ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*), mida leiab eriti paranoia ($\Rightarrow$ *Paranoia*) puhul, kuid ka „normaalse” mõtlemise nt ebausuhel puhul.

psychischer Apparat *m; -e* psüühiline aparaat

Psüühilise aparaadi põhiomadusteks on võime teatud tüüpi psüühilist energiat edasi kanda ja seda muundada, samuti tema jagunemist kolmeks allüksuseks [*id* ($\Rightarrow$ *Es*), *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*), *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*)].

Psychoanalyse *f; sg.* psühhoanalüüs

Freudi rajatud teadusharu, milles võib eristada kolme tasandit:

- a) uurimismeetod, mis seisneb eelkõige subjekti sõnade, tegude, kujutluste [unenäod ($\Rightarrow$ *Traum*), fantaasiad ($\Rightarrow$ *Phantasie*), hallutsinatsioonid] mitteteadvusliku ($\Rightarrow$ *unbewusst*) tähenduse kindlakstegemises. See meetod põhineb eelkõige subjekti vabadel assotsiatsioonidel ($\Rightarrow$ *freie Assoziationen*), kuid psühhoanalüütilist tõlgendamist võib rakendada ka valdkondades, kus vabad assotsiatsioonid kättesaadavad pole.
- b) psühhoterautiline meetod, mis põhineb esimeses punktis kirjeldatud uurimismeetodil, mida iseloomustab vastupanu, ülekande ja iha juhitud tõlgendamist. Psühhoanalüüsist räägitakse ka psühhoanalüütilise ravi tähenduses.
- c) psühholoogiliste ja psühhopatoloogiliste teooriate kogum, milles süstematiseeritakse psühhoanalüütiliste uurimis- ja ravimeetodite tulemusi.

Psychose *f; -n* psühhooos

Psühhoooside ühine nimetaja on psühhoanalüütilise käsitluse kohaselt libidinaalse suhte häire reaalsuse suhtes. Psühhoanalüüsi ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) eesmärgiks ei ole olnud kõigi vaimsete häirete klassifitseerimine nagu see on kliinilises psühhiaatrias. Psühhoooside rühmas on eristatud paranoiat ($\Rightarrow$ *Paranoia*) ja skisofreeniat ($\Rightarrow$ *Schizophrenie*), teisalt melanhooliat ja maaniat.

Psychotherapie *f; sg.* psühhoteraapia

1. Laias tähenduses iga psüühiliste või kehaliste häirete ravimeetod, mis kasutab ravis psühholoogilisi vahendeid, täpsemalt terapeudi ja patsiendi vahelist suhet: hüpnooti, sugestiooni, nõustamist jne. Selles tähenduses on psühhoanalüüs üks psühhoteraapia liike.

2. Kitsamas tähenduses vastandatakse psühhoteraapiat ($\Rightarrow$ *Psychotherapie*) psühhoanalüüsile, seda eelkõige seetõttu, et tema ülesanne on mitteteadvusliku ($\Rightarrow$ *unbewusst*) konflikti tõlgendamine, kusjuures ülekande ($\Rightarrow$ *Übertragung*) analüüs püüab konflikti lahendada.

3. Psühhoanalüütilise psühhoteraapia all mõistetakse psühhoteraapia liiki, mis toetub küll psühhoanalüüsi teoreetilistel ja tehnilistel põhimõtetel, kuid ei täida rangemas tähenduses psühhoanalüütilise ravi tingimusi.

Rationalisierung *f; -en* ratsionaliseerimine

Teguviis, millega subjekt üritab leida loogilise ja eetiliselt aktsepteeritava seletuse oma käitumisele, tegudele, mõtetele, tunnetele jne, mille tegelikke motive ta ei taju.

Reaktionsbildung *f; -en* vastandreaktsioon

Käitumisviis või psühholoogiline harjumus, mis on täiesti vastupidine allasurutud soovile ($\Rightarrow$ *Wunsch*), ja kujuneb selle vastureaktsiooniks (nt häbelikkus vs ekshibitsionistlikud tendentsid). Ökonoomiliselt ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) kujutab vastandreaktsioon teadliku elemendi vastuhõivangut ($\Rightarrow$ *Gegenbesetzung*), mis on tugevalt vastandatud mitteteadvuslikule ($\Rightarrow$ *unbewusst*) hõivangule ($\Rightarrow$ *Besetzung*).

Vastandreaktsioonid võivad olla tugevasti lokaliseeritud ja manifesteeruda teadliku käitumisena või üldistatud iseloomujoonte kujunemiseni, mis on suuremal või vähemal määral integreeritud isiksusse tervikuna.

Realitätsprinzip *n; -ien või (harva) -e* reaalsusprintsii, realiteediprintsiip

Freudi järgi üks kahest printsiiist, mis juhib psüühilisi protsesse; teiseks printsiiiks on naudinguprintsiip ($\Rightarrow$ *Lustprinzip*). Sel määral kui reaalsusprintsii suudab end reguleeriva printsiiina läbi suruda, ei toimu naudingu otsimine enam lühemat teed pidi, vaid sõltuvalt välismaailma tingimustest lükatakse tulemise saavutamine edasi minnes kõrvalteid pidi.

Ökonoomilisest ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) seisukohast vastab reaalsusprintsii vaba energia ($\Rightarrow$ *Energie, freie*) muundumisele seotud energiaks; toopiliselt ($\Rightarrow$ *topisch*) iseloomustab ta eelkõige süsteemi eelteadvus-mitteteadvus ($\Rightarrow$ *Vorbewusste, Unbewusste*); dünaamiliselt ($\Rightarrow$ *dynamisch*) püüab reaalsusprintsii aluse panna teatud liiki tungienergiale, mis oleks ainult *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) käsutuses.

Regression *f; -en* regressioon, taandumine

Psüühilise protsessi tagasipöördumine mõnda oma varasemasse arenguetappi.

Ajaliselt eeldab see geneetilist järjestust ning tähendab subjekti tagasipöördumist etappideni, mida ta juba läbinud on [libidinaalsed etapid, objektisuhted ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*), samastumised ($\Rightarrow$ *Identifizierung*) jne].

Sadismus *m; sg.* sadism

Seksuaalne perversion ($\Rightarrow$ *Perversion*), mille puhul rahuldus on seotud teisele põhjustatud kannatuse või tema alandamisega. Psühhoanalüüs ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) laiendab seksuaaluurijate poolt kirjeldatud perversioni mõistet, tundes selles ära mitmeid varjatud, eriti infantiilseid manifestatsioone, ning tehes sellest seksuaalelu ühe põhikomponendi.

Sadomasochismus *m; sg.* sadomasohhism

Termin, mis tähistab fundamentaalset vastandpaari sadism-masohhism ($\Rightarrow$ *Sadismus, Masochismus*) nii seksuaalelu arengus kui ka tema manifestatsioonides.

Selles perspektiivis võeti psühhoanalüüsis ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) kasutusele termin sadomasohhism, et tähistada kahe perversiooni ($\Rightarrow$ *Perversion*) kombineeritud vormi ja rõhutada mõlema positsiooni vastandlikku suhet, samuti intersubjektiivset konflikti (valitsemine – allumine) ja isiku struktureeritust (enesekaristamine).

Schizophrenie *f; -n* skisofreenia

Eugen Bleuleri (1911) loodud termin rühma psühhooside ($\Rightarrow$ *Psychose*) tähistamiseks, mille Kraepelin oli juba koondanud *Dementia praecox*'i nime alla ja eristas ka kolm klassikalist haiguse vormi: hebefreense, katatoonse ja paranoidse.

Mõiste skisofreenia kasutuselevõtmisel oli Bleuleri eesmärgiks esile tuua sellist laadi psühhooside põhisümptom: lõhestumine.

Kliiniliselt jotatakse skisofreenia väga erinevatesse alakategooriatesse, mille puhul rõhutatakse järgnevaid tunnuseid: mõtlemise, tegude ja tundeelu seosetus (düs-kordantsus, dissotsiatsioon, desintegratsioon), eemaldumine reaalsusest koos keskendumisega iseendale ning siseelu domineerimine, rohkemal või vähemal määral intensiivne, kuid alati halvasti süstematiseeritud luul. Skisofreenia hõlmab intellektuaalset ja tundeelulist allakäiku, mis viib üldjuhul dementsuseni.

Schreck *m; -e* hirm

Reaktsioon ohusituatsioonile või väga tugevatele välistele stimulatsioonidele, mis subjekti ootamatult tabavad, nii et tal ei ole võimalik end nende eest kaitsta või nende üle valitseda.

Schuldgefühl *n; -e* süütunne

Termin, mida tarvitatakse psühhoanalüüsis ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) väga laias tähenduses.

Ta võib tähistada afektiseisundit ($\Rightarrow$ *Afekt*), mis järgneb subjekti poolt laiduväärsena tunnetatud teole, ning mille jaoks esitatud põhjus vähemal või rohkemal määral adekvaatne võib olla (kurjategija süümepiinad või näiliselt absurdsed etteheited enesele) või ka difuusne ebaväärikuse tunne, ilma et see oleks seotud konkreetse teoga, milles subjekt end süüdistada saaks.

Teisalt postuleeritakse psühhoanalüüsis süütunnet kui mitteteadvuslike ($\Rightarrow$ *unbewusst*) motivatsioonide süsteemi, mis selgitab käitumisviise, mis viivad ebaeduni: kuritegelik käitumine, kannatused, mis subjekt ise endale võtab jne.

Viimases tähenduses saab sõna tunne kasutada reservatsiooniga, kuna subjekt ei saa end teadlike kogemuste tasandil süüdi tunda.

seelischer Apparat *m; -e* psüühiline aparaat

Vt psychischer Apparat

Sekundärvorgang *m; -"e* sekundaarprotsess

Vt terminite paari Primärvorgang / Sekundärvorgang

Selbstanalyse *f; -n* eneseanalüüs

Omaenda isiku süstemaatiline uurimine, mis põhineb teatud psühhoanalüütilistel meetoditel – vabad assotsiatsioonid ($\Rightarrow$ *freie Assoziationen*), unenägude ($\Rightarrow$ *Traum*) analüüs, käitumise tõlgendamine jne.

Sexualität, f; sg. seksuaalsus

Psühhoanalüütilises teoorias tähistab seksuaalsus mitte ainult seda naudingut ning tegevusi, mis on seotud genitaalaparaadi funktsioneerimisega, vaid ka mitmeid teisi ärritajaid ja tegevusi, mis juba lapsepõlves esinevad ja naudingut põhjustavad, ning mille puhul ei saa piirduda füsioloogiliste vajaduste rahuldamisega (hingamine, nälg jne). Need nähtused ilmnevad hiljem uuesti nn seksuaalse armastuse normaalses vormis.

Sexualtrieb, m; -e seksuaaltung, sugutung

Sisemine pinge, mida psühhoanalüüs ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) palju laiemalt tegutsemise põhjusena näeb, kui tavamõistes seksuaalsete tegevuste puhul. Tungi omadused, mis teda instinktist ($\Rightarrow$ *Instinkt*) eristavad, tulevad suurel määral esile: tema objekt ($\Rightarrow$ *Objekt*) ei ole bioloogiliselt paika pandud, tema rahuldusvormid (eesmärgid) on muutuvad, erilisel viisil seotud teatud kehapiirkondade funktsioneerimisega [erogeensed tsoonid ($\Rightarrow$ *erogene Zone*)]. Selline seksuaalse ärrituse somaatiliste allikate erinevus sisaldab endas seda, et seksuaaltung ei ole algusest peale tervik, vaid tükeldatud osatungideks ($\Rightarrow$ *Partialtrieb*), mida kohapeal rahuldatakse.

Psühhoanalüüs näitab, et inimese seksuaaltung on tihedalt seotud kujutluste ja fantaasiatega ($\Rightarrow$ *Phantasie*) mänguga, mis tingivadki tema spetsiifilisuse.

Freud postuleerib seksuaaltungi muutuvate vormide jaoks ainsa energia olemasolu vormi: libiido ($\Rightarrow$ *Libido*).

Dünaamilisest ($\Rightarrow$ *dynamisch*) seisukohast näeb Freud seksuaaltungis psüühilise konflikti hädavajalikku poolt; ta on mitteteadvusesse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) tungimisel eelistatuim objekt.

Selbsterhaltungstriebe pl. enesesäilitustungid

Termin, millega Freud tähistas kõiki kehaliste funktsioonidega seotud vajadusi, mis on seotud isiku elu säilitamisega.

Esimeses tungiteoorias vastandab Freud enesesäilitustunge seksuaaltungile ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*).

Sublimierung f; -en sublimatsioon

Protsess, millel pole nähtavat seost seksuaalsusega ($\Rightarrow$ *Sexualität*), kuid mille käivitab just seksuaaltung ($\Rightarrow$ *Sexualtrieb*). Sublimatsioonina mõistis Freud sel juhul eelkõige kunstilist ja intellektuaalset tegevust.

Tungi ($\Rightarrow$ *Trieb*) võib sel määral sublimeerituks nimetada, kuivõrd tal ei ole seksuaalseid sihte ja ta on suunatud uuele, mitteseksuaalsele objektile ($\Rightarrow$ *Objekt*).

symbolisch adj. sümboolne

Jacques Lacani kasutuselevõetud termin. Ta eristab psühhoanalüüsis ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) kolm olulist tasandit: sümboolne, kujuteldav ja reaalne. Sümboolne tasand hõlmab psühhoanalüütilisi nähtusi, mis on struktureeritud sarnaselt keelele.

Symbolik *f; sg.* sümbolism

1. Laiemas tähenduses idee ($\Rightarrow$ *Vorstellung*), konflikti, mitteteadvusliku ($\Rightarrow$ *unbewusst*) soovi ($\Rightarrow$ *Wunsch*) kaudne ja ülekantud avaldumisviis; selles tähenduses võib psühhoanalüütiliselt iga asendust sümbolismi alla kuuluvaks lugeda.

2. Kitsamas tähenduses avaldumisviis, mis seisneb peamiselt sümboli ja mitteteadvusliku tähenduse vahelises konstantses seoses; sellist konstantsust võib leida mitte ainult erinevate inimeste puhul, vaid ka muudes valdkondades (müüdid, religioon, folkloor, keel jne) ja üksteisest suuresti erinevate kultuurivoolude juures.

Tagtraum *m; -"e* unelm

Sellise nimetuse annab Freud ärkveloleku seisundis kujutletud stsenaariumile ja eristab sellest unenäo ($\Rightarrow$ *Traum*). Nii nagu unenäodki, kujutavad unelmad soovide täitumist; nende tekkemehhanismid on identsed, kuid unelmate puhul on sekundaarne töötlus enam väljendunud.

Tabu *n; -s* tabu

Primitiivne väljastpoolt pealesunnitud keeld, mis on suunatud subjekti tugevaimate ihade vastu. Mitteteadvuses peitub soov ($\Rightarrow$ *Wunsch*) seda rikkuda. Tabule omistatakse maagilist jõudu, mis on võimeline subjekti kiusatusse viima. Kui tabu aktsepteeritakse ja selle rikkumisest loobutakse, suunatakse mitteteadvuslik ($\Rightarrow$ *unbewusst*) keelatud iha mõnele muule objektile ($\Rightarrow$ *Objekt*).

Tagesreste *pl.* päevajäägid

Psühhoanalüütilises unenäoteoorias on päevajäägid eelneva päeva ärkveloleku elemendid, mida võib leida unenägudes ($\Rightarrow$ *Traum*) ja unenäo nägija vabades assotsiatsioonides ($\Rightarrow$ *freie Assoziationen*); nad on rohkem või vähem seotud mitteteadvusliku ($\Rightarrow$ *unbewusst*) sooviga ($\Rightarrow$ *Wunsch*), mis unenäos täide läheb.

Teilobjekt *n; -e* osaobjekt

Vt Partialobjekt

Thanatos *m; sg.* *thanatos*

Kreekakeelne sõna, mis tähistab surma, ja *erose* ($\Rightarrow$ *Eros*) vastandina surmatunge ($\Rightarrow$ *Todestriebe*). Termin kasutamise rōhutatakse tungide ($\Rightarrow$ *Trieb*) sūgavalt dualistlikku iseloomu, mis saab samas ka müütilise tähenduse.

Todestriebe *pl.* surmatungid

Tāhistab viimase Freudi tungiteooria raames tungide ($\Rightarrow$ *Trieb*) fundamentaalset kategooriat, mis vastanduvad elutungidele ($\Rightarrow$ *Lebenstriebe*), ja mis pūūdlevad pinge täieliku neutraliseerimise poole, s.t. elusolendi tagasiviimise poole anorgaanilisse seisundisse.

Surmatungid, mis on suunatud eelkōige sissepoole, ja pūūdlevad enesehāvitamise poole, suunatakse sekundaarselt ka väljapoole, misjuhul nad avalduvad agressiooni- ja destruktsioonitungina ($\Rightarrow$ *Aggressionstrieb, Destruktionstrieb*).

Topik *f; sg.*; **topisch** *adj.* toopika, topograafia; toopiline; topograafiline

Teooria või seisukoht, mis eristab psüühilist aparati ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) teatud arvu süsteemidena, millel on erinevad omadused ja funktsioonid, ning on üksteise suhtes teatud järjestuses, mis lubab neid nii metafoorsest kui ka psüühilisest punktist vaadelda.

Tavaliselt on juttu kahest toopilisest ($\Rightarrow$ *topisch*) mudelist. Esimese mudeli puhul tehakse põhiline eristamine mitteteadvuse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*), eelteadvuse ($\Rightarrow$ *Vorbewusste*) ja teadvuse ($\Rightarrow$ *Bewusstsein*) vahel, teisel juhul eristatakse kolme instantsi: *id* ($\Rightarrow$ *Es*), *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) ja *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*).

topisch *adj.* toopiline, topograafiline

Vt Topik

Trauerarbeit *f; sg.* leinatöö

Intrapsüühiline protsess, mis järgneb suhteobjekti kaotusele, ning mille läbi subjektil õnnestub objektist lahti lasta.

Trauma *n; -s, -men või -mata* trauma, psühhotrauma

Sündmus subjekti elus, mille määratleb tema intensiivsus, subjekti võimetus sellele adekvaatselt vastata, vapustus ja pikaajalised patogeensed mõjud, mille trauma psüühikas esile kutsub.

Ökonoomiliselt ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) iseloomustab traumat ärrituste tulv, mis on ekstsessiivne võrreldes subjekti tolerantsuse, ja tema võimega nende ärritustega psüühiliselt toime tulla ning neid läbi töötada.

Traumarbeit *f; sg.* unetöö

Toimingud, mis unenägude ($\Rightarrow$ *Traum*) materjali [kehalised ärritused, päevajäägid ($\Rightarrow$ *Tagesreste*), unemõtted] manifestseks unenäoks muudavad. Unetöö tulemuseks on moonutus ($\Rightarrow$ *Entstellung*).

traumatische Hysterie *f; -n* traumaatiline hüsteeria

Jean-Martin Charcot'i poolt kirjeldatud hüsteeria ($\Rightarrow$ *Hysterie*) tüüp, kus somaatilised sümptomid, eriti paralüüsid, ilmnevad füüsilise trauma tagajärjel, ilma et esinevaid sümptomeid oleks võimalik mehaaniliselt põhjendada.

Traumbildung *f; -en* unenäo kujunemine

Unenäo ($\Rightarrow$ *Traum*) tekitajaks on mitteteadlik ($\Rightarrow$ *unbewusst*) impulss, mis hoolitseb ka selleks vajaliku psüühilise energia olemasolu eest.

Unenäo kujunemisel on kolm faasi:

- 1) teadlike päevajääkide ($\Rightarrow$ *Tagesreste*) ülekandumine mitteteadvusesse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*);
- 2) mitteteadvuses toimuv unetöö ($\Rightarrow$ *Traumarbeit*);
- 3) töödeldud materjali jõudmine tajumispiirkonda – teadvusesse ($\Rightarrow$ *Bewusstsein*).

Trieb *m*; -e tung

Dünaamiline ($\Rightarrow$ *dynamisch*) surve (energeetiline laeng, motoorne tegur), mis võimaldab organismil teatud eesmärgi poole püüelda. Freudi järgi on tungi allikaks kehaline ärritus (pingeseisund), tema eesmärgiks aga tungi allika üle valitseva pingeseisundi likvideerimine; tung jõuab eesmärgini objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) abil.

Triebziel *n*; -e tungi eesmärk

Tegevus, mille poole tung ($\Rightarrow$ *Trieb*) püüdleb, ja mis viib sisemise pinge lõppemiseni; seda tegevust toetavad ja suunavad fantaasiad ($\Rightarrow$ *Phantasie*).

Überbesetzung *f*; -en ülehõivang

Juba hõivatud kujutluse, aistingu jms veelkordne hõivamine. Eriti tarvitatakse väljendit seoses Freudi teadvuseteooriaga.

Überdeterminierung *f*; -en mitmetimääratus

Mitteteadvuse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) ilmingud – sümptomid, unenäod ($\Rightarrow$ *Traum*) - on määratud mitmetest asjaoludest. Seda võib mõista kahes erinevas tähenduses. Esmalt, et konkreetne ilming on mitmete põhjuste tulem, kuna ei piisa ühest põhjusest selle selgitamiseks. Teises tähenduses on ilming seotud paljude mitteteadvuslike ($\Rightarrow$ *unbewusst*) elementidega, mis on ühendatud erinevate tähendusjadadega, millest igaühel teatud tõlgenduse tasandil on oma seos.

Übergangsobjekt *n*; -e siirdeobjekt

Donald W. Winnicotti kasutusele võetud termin materiaalse objekti ($\Rightarrow$ *Objekt*) tähistamiseks, millel on imiku või väikelapse jaoks oluline tähendus, eriti magamajäämise hetkel (nt teki, taskurätiku ots, mida ta enne uinumist lutsutab).

Winnicotti arvates on see täiesti normaalne nähtus, kuna see võimaldab lapsel esimesest oraalsest suhtest emaga edasi minna tegelike objektisuhete ($\Rightarrow$ *Objektbeziehung*) juurde.

Über-Ich *n*; -s *superego*, ülimina

Üks isiksuse instantsidest ($\Rightarrow$ *Instanz*) nagu Freud seda oma teises psüühilise aparadi ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) teoorias kirjeldas: tema roll on võrreldav *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) kohtuniku või tsensori rolliga. Freud näeb *superego* funktsioone südametunnistuses, enesevaatluses ja ideaalide loomises.

Klassikalisest seisukohast defineeritakse *superego* kui Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*) pärandit; ta moodustub vanemlike nõudmiste ja keeldude sisendamise tõttu.

Mõned psühhoanalüütikud paigutavad *superego* kujunemise varasemasse ikka, kuna nad näevad selle instantsi mõju juba preoidipaalsetes ($\Rightarrow$ *präödipal*) faasides (nt Melanie Klein) või otsivad vähemalt väga varajasi käitumisviise, mis esindaksid *superego* eelkäijaid (nt Glover, Spitz).

Übertragung *f; -en* ülekanne

Tähistab psühhoanalüüsis ($\Rightarrow$ *Psychoanalyse*) protsessi, mille läbi aktualiseeritakse teatud seosetüübi raamides mitteteadvuslikud ($\Rightarrow$ *unbewusst*) soovid ($\Rightarrow$ *Wunsch*) teatud objektide ($\Rightarrow$ *Objekt*) suhtes. See on eriti analüütilise seose raames nii.

Seejuures on tegu infantiilsete eeskujude kordumisega, mida tunnetatakse aktuaalsena.

See, mida psühhoanalüütikud ülekandeks nimetavad, on enamasti ravi puhul esinev ülekanne, mida lähemalt ei määratleta.

Klassikalises tähenduses nähakse ülekannet kui välja, milles toimub psühhoanalüütilise raviprotseduuri problemaatika, nii selle algus, modaalsus, väljapakutud tõlgendused kui nendest tehtavad järeldused.

Übertragungsneurose *f; -n* ülekandeneuroos

1. Nosograafilises tähenduses neurooside rühm [ärevushüsteeria ($\Rightarrow$ *Angsthysterie*), konversioonihüsteeria ($\Rightarrow$ *Konversionshysterie*), sundneuroos ($\Rightarrow$ *Zwangsneurose*)], mille Freud eristas nartsissistlikest neuroosidest. Ülekandeneuroose iseloomustab libiido ($\Rightarrow$ *Libido*) paigutumine reaalsele või fantaasiaobjektidele, mitte tagasipöördumine *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) juurde.

2. Psühhoanalüütilise tehnika puhul on tegemist kunstliku neuroosiga ($\Rightarrow$ *Neurose*). See neuroos tekib suhtest analüütikuga, mille lahendamine viib infantiilse neuroosi avastamiseni.

unbewusst *adj.* mitteteadvuslik

Vt Unbewusste

Unbewusste *n; sg., unbewusst adj.* mitteteadvus, teadvustamatus; mitteteadvuslik, teadvustamatu

1. Omadussõna „mitteteadvuslik” kasutatakse mõnikord, et tähistada kõike, mis ei ole otseselt teadvuses ($\Rightarrow$ *Bewusstsein*).

2. Toopilisest ($\Rightarrow$ *topisch*) seisukohast tähistab mitteteadvus Freudi poolt tema esimeses psüühilist aparati ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*) käsitlevas teoorias kirjeldatud süsteeme. Ta moodustub tõrjutud sisust, millel juurdepääs süsteemi eelteadvus-mitteteadvus juurde on väljatõrjumise ($\Rightarrow$ *Verdrängung*) kaudu takistatud. Mitteteadvuse olulised tunnused on võimalik järgnevalt kokku võtta:

- a) tema sisu esindavad tungid ($\Rightarrow$ *Trieb*);
- b) sisu juhib primaarprotsesside ($\Rightarrow$ *Primärvorgang*) spetsiaalne mehhanism, eelkõige tihendamine ($\Rightarrow$ *Verdichtung*) ja nihe ($\Rightarrow$ *Verschiebung*);
- c) tugevasti tungienergiaga varustatud mitteteadvuse sisu püüab teadvusesse tungida, kuid tal on võimalik ainult moonutuse kujul tsensuuri läbides kompromisslahendusena saavutada juurdepääs süsteemile eelteadvus-teadvus;
- d) eelkõige kinnistuvad mitteteadvuses lapsea soovid.

3. Freudi teises toopilises teoorias kasutatakse mitteteadvuslikku eelkõige omadussõna vormis, see ei ole siin enam konkreetsele instantsile ($\Rightarrow$ *Instanz*) iseloomulik omadus, kuna see tähistab osaliselt ka *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) ja *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*).

Unterdrückung *f; -en* allasurumine

1. Laiemas tähenduses psüühiline toiming, mis püüdleb selle poole, et kaotada teadvusest mittedauditavat ja sobimatut sisu [mõtteväljatõrjumine, afektid ($\Rightarrow$ *Affekt*) jne]. Selles tähenduses oleks väljatõrjumine ($\Rightarrow$ *Verdrängung*) allasurumise üks vormidest.

2. Kitsamas tähenduses teatud toimingud punkti 1 tähenduses, mis erinevad väljatõrjumisest, juhul kui allasurutud sisu asub eelteadvuses ($\Rightarrow$ *Vorbewusste*) või afekti allsurumise puhul, kui seda ei suruta mittedadvusesse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*), vaid püütakse täielikult ära kustutada.

Urethralerotik *f; sg.* uretraalerotism

Libidinaalse rahulduse saamise viis, mis on seotud sagedase urineerimisega.

Freud kasutas terminit *Harnerotik*, teised hilisemad autorid sama nähtuse kohta *Urethralerotik*.

Urphantasien *pl.* ürgfantaasiad

Tüüpilised fantaasiate ($\Rightarrow$ *Phantasie*) struktuurid [elu looteperioodil, ürgstseen ($\Rightarrow$ *Urszene*), kastreerimine, võrgutamine ($\Rightarrow$ *Verführung*)], mis on psühhoanalüütilise käsitluse järgi kõigi inimeste fantaasiaelu aluseks. Freud selgitab ürgfantaasiade universaalsust fülogeneetilise päritavusega.

Urszene *f; -n* ürgstseen

Stseen vanemate suguhõltest, mille olemasolu laps teatud märkide tõttu oletab või ta loob endale ise selle fantaasia ($\Rightarrow$ *Phantasie*). Tavaliselt tajub laps seda isapoolse vägivallaaktina.

Vaterkomplex *m; -e* isakompleks

Freudi poolt kasutatud termin Oidipuse kompleksi ($\Rightarrow$ *Ödipuskomplex*) ühe põhidimensiooni tähistamiseks: ambivalentne ($\Rightarrow$ *ambivalent*) suhe isasse.

Verdichtung *f; -en* tihendamine

Üks olulisimatest mehhanismidest, mille järgi mittedadvuslikud ($\Rightarrow$ *unbewusst*) protsessid toimivad: üks idee esindab mitmeid assotsiatsiooniahelaid, mille ristumispunktides ta asub. Ökonoomiliselt ($\Rightarrow$ *ökonomisch*) leiab aset idee ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) hõivang ($\Rightarrow$ *Besetzung*) mitme erineva mõtteahela energia poolt, mis kontsentreeruvad sellele keskele ideele.

Tihendamist võib täheldada sümptomite ja üldiselt kõigi mittedadvuslike ilmingute juures. Kõige selgem tihendamine toimub unenägudes ($\Rightarrow$ *Traum*).

Verdrängung *f; -en* väljatõrjumine, tõrje

1. Kitsamas tähenduses toiming, millega subjekt üritab tungiga ($\Rightarrow$ *Trieb*) seotud ideesid ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) (mõtteid, kujutluspilte, mälestusi) mittedadvusesse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) tagasi tõrjuda või seal hoida. Väljatõrjumine toimub juhtudel kui tungi rahuldamine (mis iseenesest naudingut võib põhjustada) teisi nõudmisi silmas pidades võib meelepaha esile kutsuda.

Hüsteeria ($\Rightarrow$ *Hysterie*) puhul on väljatõrjumine eriti selgelt näha, kuid on oluline ka teiste psüühiliste haiguste puhul ning ka normaalses psüühikas.

2. Laiemas tähenduses kasutas Freud väljatõrjumist „kaitse” ($\Rightarrow$ *Abwehr*) sünonüümina.

Verführung *f; -en* võrgutamine

Reaalne või fantaseeritud stseen, milles subjekt (enamasti laps) kogeb passiivselt täiskasvanu seksuaalset lähenemist.

Verführungstheorie *f; sg.* võrgutamistooria

Freudi väljatõotatud (1895-1997) ja lõpuks siiski hüljatud teooria, mis omistab reaalse võrgutusstseenide mäletamisele määrava rolli psühhoneurooside ($\Rightarrow$ *Neuropsychose*) etioloogias.

Verleugnung *f; -en* keeldumine

Freudi poolt spetsiifilises tähenduses kasutatud termin: kaitsemehhanism ($\Rightarrow$ *Abwehrmechanismen*), mis seisneb subjekti keeldumises traumeerivat tähelepanekut tunnistada, eriti peenise puudumist naise puhul. Seda mehhanismi kasutab Freud eriti fetišismi ($\Rightarrow$ *Fetischismus*) ja psühhoside ($\Rightarrow$ *Psychose*) seletamiseks.

Verneinung *f; -en* eitamine

Toiming, mille puhul subjekt ütleb küll selgelt välja oma siiani tõrjutud soovid, mõtted ja tunded, kuid võtab nende suhtes endiselt kaitsepositsiooni, eitades nende kuulumist talle endale.

Verschiebung *f; -en* nihe, nihkumine

Võimalus, et mingi idee ($\Rightarrow$ *Vorstellung*) rõhk, tähendus või intensiivsus ideest eralduvad ja lähevad üle teisele, algselt väiksema intensiivsusega ideele, mis on assotsiatsiooniahelatega esimese ideega seotud.

Ilming, mida võib eriti täheldada unenägude ($\Rightarrow$ *Traum*) analüüsi, kuid ka psühhoneurootiliste sümptomite ja kõikide muude mitteteadvuse ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) tulemite puhul.

Psühhooanalüütilise teooria kohaselt on nihe allutatud hõivanguenergiale, mis võib ideedest eralduda ja kulgeda mööda teisi assotsiatiivseid radu.

Sellise energia „vaba” nihe on primaarprotsesside ($\Rightarrow$ *Primärvorgang*), mis juhivad mitteteadvusliku süsteemi toimimist, üks peamisi omadusi.

vorambivalent *adj.* preambivalentne

Vt ambivalent

vorbewusst *adj.* eelteadvuslik

Vt Vorbewusste

Vorbewusste *n; sg., vorbewusst* *adj.* eelteadvus, eelteadvuslik

1. Freudi esimeses toopilises ($\Rightarrow$ *topisch*) teoorias kasutatud termin. Nimisõnana tähistab termin psüühilist aparati ($\Rightarrow$ *psychischer Apparat*), mida saab selgelt mitteteadvusest ($\Rightarrow$ *Unbewusste*) eristada. Omadussõnana iseloomustab ja eelteadvusliku süsteemi

toiminguid ja sisu. Neid ei ole võimalik leida teadvuses ja deskriptiivses tähenduses on nad mitteteadvuslikud, kuid erinevad sellepoolest mitteteadvuse süsteemist, kuna nad on teadvusele peaaegu kättesaadavad.

2. Freudi teises toopilises teoorias kasutatakse eelteadvuslikku omadussõnana, mis tähistab seda, mis pääseb teadvusest mööda, aga olles samal ajal ka mitteteadvuslik ($\Rightarrow unbewusste$). Seega iseloomustab ta sisu ja protsesse, mis on olulisel määral *ego* ($\Rightarrow Ich$) ja *superego* ($\Rightarrow Über-Ich$) seotud.

Vorstellung *f*; -*en* idee, kujund

Klassikaline termin filosoofias ja psühholoogias, millega tähistatakse mõtletegevuse konkreetset sisu, eriti varasemate aistingute reproduktsiooni. Freud vastandab ideed afektile ($\Rightarrow Affekt$).

Widerstand *m*; -*e* vastupanu

Psühhoanalüütilise raviprotsessi käigus nimetatakse vastupanuks kõike, mis patsiendi tegudes ja sõnades suleb juurdepääsu mitteteadvuse ($\Rightarrow Unbewusste$) juurde. Laias tähenduses rääkis Freud vastupanust psühhoanalüüsile ($\Rightarrow Psychoanalyse$), kuna see äratas mitteteadvuslikke ($\Rightarrow unbewusste$) soovide ($\Rightarrow Wunsch$) ja pani inimesele psüühilise haiguse pitseri.

Wunsch *m*; -*e* soov, iha

Freudi dünaamilises ($\Rightarrow dynamisch$) kontseptsioonis tõrjekonflikti üks poolustest: mitteteadvuslik ($\Rightarrow unbewusst$) soov püüdleb täitumise poole läbi selle, et primaarprotsesside ($\Rightarrow Primärvorgang$) seadustele vastavalt taastada esimeste rahulduselamustega seotud märke. Psühhoanalüüs ($\Rightarrow Traum$) on unenäo eeskujul näidanud, kuidas soov avaldub uuesti kompromisslahendusena ($\Rightarrow Kompromissbildung$) sümptomite kujul.

Wunscherfüllung *f*; -*en* soovtäitumine

Psühholoogiline nähtus, kus kujutatakse soovide ($\Rightarrow Wunsch$) täitumist. Mitteteadvuse ($\Rightarrow Unbewusste$) tulemid [unenäod ($\Rightarrow Traum$), sümptomid ja eriti fantaasiad ($\Rightarrow Phantasie$)] kuuluvad soovtäitumise alla, kuna nendes väljendatakse soovide rohkemal või vähemal määral varjatult.

Zensur *f*; -*en* tsensuur

Funktsioon, mille eesmärgiks on mitteteadvuslikele ($\Rightarrow unbewusst$) soovidele ($\Rightarrow Wunsch$) ja nendest tulenevatele ilmingutele juurdepääsu takistamine süsteemi eelteadvus-teadvus ($\Rightarrow Vorbewusste, Bewusstsein$).

Zwangsneurose *f*; -*n* sundneuroos

Freudi poolt kindlaksmääratud neurooside ($\Rightarrow Neurose$) kategooria, mis on psühhoanalüütilises praksis üks levinumaid.

Tüüpiliselt väljendub psüühiline konflikt sündmõtetes, -tegudes, samas võideldakse nende vastu. See kõik pidurdab normaalset mõtlemist ning tegutsemist.

Freudi tähelepanekud sundneuroosi kohta näitasid, et selle põhilisteks mehhanismideks on afekti ($\Rightarrow$ *Affekt*) nihkumine ($\Rightarrow$ *Verschiebung*) algset konfliktist eemal asuvatele kujutlustele, isoleerimine ($\Rightarrow$ *Isolierung*) ja tühistamine. Tungide ($\Rightarrow$ *Trieb*) seisukohast iseloomustab sundneuroosi ambivalents ($\Rightarrow$ *Ambivalenz*), kinnistumine ($\Rightarrow$ *Fixierung*) anaalsele faasile ($\Rightarrow$ *anale Stufe*) ja regressioon ($\Rightarrow$ *Regression*); toopilisest ($\Rightarrow$ *topisch*) seisukohast sadomasohhistlik suhe *ego* ($\Rightarrow$ *Ich*) ja julma *superego* ($\Rightarrow$ *Über-Ich*) vahel.

Kokkuvõte

Magistriprojekti eesmärgiks oli koostada psühhoanalüüsi saksa-eesti seletav sõnaraamat. Sihtgrupiks on kõik, kes psühhoanalüüsi vastu huvi tunnevad, ja soovivad psühhoanalüütikute teoseid ning teisi psühhoanalüüsi käsitlevaid materjale saksa keeles lugeda, aga vajaksid ka eestikeelset abimaterjali sinna kõrvale.

Peale sõnastiku kuuluvad töö juurde ka lühiülevaade eesti keeles ilmunud psühhoanalüüsialasest kirjanduses, peatükk sõnastiku ülesehituse kohta ja sõnastiku koostamisel tekkinud probleemide analüüs.

Sõnaraamat hõlmab 163 mõistet ja 183 terminit. Iga kirje koosneb saksakeelsest terminist ja selle eestikeelsetest vastetest, definitsioonist ja/või seletusest, grammatilisest infost nimisõnade soo kohta; omadessõnade puhul leidub märke sõnaliigi kohta.

Lisatud on ka terminite loetelu suunal eesti-saksa.

Kasutatud kirjandus:

Abrahamowitz, F. (2003). *Freud. Üks elu*. Tallinn: Eesti Raamat.

Freud, S. (1979). *Werkausgabe in zwei Bänden. Anwendung der Psychoanalyse*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.

Freud, S. (1979). *Werkausgabe in zwei Bänden. Elemente der Psychoanalyse*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.

Freud, S. (1989). *Studienausgabe. Ergänzungsband. Schriften zur Behandlungstechnik*. Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag.

Freud, S. (1999). *Inimhinge anatoomiast*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Freud, S. (2000). *Ahistus kultuuris. Sealpool mõnuprintsiipi*. Tallinn: Vagabund.

Freud, S. (2001). *Argielu psühhopatoloogia*. Tallinn: Väike Vanker.

Jüriloo, A. (1991). Carl ja Sigismund. Carl Gustav Jung kohtub Sigmund Freudiga. *Akadeemia*, 10, 2062-2074.

Jüriloo, A. (1994). Väike psühhoanalüüsi sõnaraamat I. *Akadeemia*, 8, 1757-1790.

Jüriloo, A. (1994). Väike psühhoanalüüsi sõnaraamat II. *Akadeemia*, 9, 2021-2046.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1990). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus I. *Vikerkaar*, 2, 86-91.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1990). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus II. *Vikerkaar*, 5, 87-92.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1990). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus III. *Vikerkaar*, 7, 82-89.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1990). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus IV. *Vikerkaar*, 9, 75-83.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1990). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus V. *Vikerkaar*, 11, 73-80.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1991). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus VI. *Vikerkaar*, 3, 77-82.

Jüriloo, A., Vahing, V. (1991). Psühhoanalüüsi loeng. Sigmund Freudi psühhoanalüüsi õpetus VII. *Vikerkaar*, 5, 81-87.

Kibbermann, E., Kirotar, S., Koppel, P. (1995). *Saksa-eesti sõnaraamat*. Tallinn: Valgus.

Laplanche, J., Pontalis, J.-B. (1972). *Das Vokabular der Psychoanalyse*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.

Mangs, K., Martell, B. (2000). *Psühhoanalüütiline arengukäsitus 0-20 eluaastani*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Sigmund Freudi tarkuseraamat (2003). Tallinn: Ersen.

Zweig, S. (1998). *Sigmund Freud*. Tallinn: Athena.

Vahing, V. (2000). Freudi tõlkimisest. *Akadeemia*, 12, 2664-2671.

Wahrig, G. (2002). *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh, München: Bertelsmann Lexikon Institut.

Internetiallikad:

<http://soc.enotes.com/psychoanalysis-encyclopedia/>

<http://dict.leo.org/?lang=de&lp=ende>

<http://enet.animato.ee/>

<http://www.dict.cc/>

<http://aare.pri.ee/dictionary.html>

http://www.ernaehrung.de/lexikon/ernaehrung/Lexikon_F/Faeces.html

<http://www.kliinikum.ee/psychhiaatriakliinik/Programm/ravi/RHK/ver1998/F4.htm>

<http://www.hot.ee/adamsoniloengud/unenaod/tekst/konspekt.rtf>

<http://www.folklore.ee/tagused/nr1/psyhh.htm> 26.06.06

<http://arhiiv2.postimees.ee:8080/leht/00/07/08e/lugu14.htm>

<http://www.siiilats.com/psych/freud%20ja%20sisse.htm>

<http://www.sign-lang.uni-hamburg.de/projekte/plex/plex/Lemmata/K-Lemma/Klaustro.htm>

Lisa

Terminite loetelu

abitus – Hilflosigkeit
afekt – Affekt
agorafobia – Agoraphobie
agressiivsus – Aggression, Aggressivität
agressioonitung – Aggressionstrieb
allasurumine – Unterdrückung
ambivalentne – ambivalent
ambivalents – Ambivalenz
anaalsadistlik faas – analsadistische Stufe, analsadistische Phase
assotsiatsioon – Assoziation
autoerotism – Autoerotismus
destruktsioonitung – Destruktionstrieb
dünaamiline – dynamisch
eelteadvus – Vorbewusste
eelteadvuslik – vorbereusst
eetika – Ethik
ego – Ich
ego lõhestumine – Ichspaltung
ego vastupanu – Ich-Widerstand
ego-ideaal – Ichideal
ego-libiido – Ichlibido
ego-tungid – Ichtriebe
eitamine – Verneinung
ekshibitsionism – Exhibitionismus
eksitegu – Fehlleistung
Elektra kompleks - Elektrakomplex
elutungid – Lebenstribe
eneseanalüüs – Selbstanalyse
enesesäilitustungid – Selbsterhaltungstribe
eneseteadvus – Bewusstsein, Bewusstheit
erapooletus – Neutralität
erogeenne tsoon – erogene Zone
eros – Eros
falliline faas – phallische Stufe, phallische Phase
fallos – Phallus
fallosefaas – phallische Stufe, phallische Phase
fantaasia – Phantasie
fetišism – Fetischismus
fikseerumine – Fixierung
foobia – Phobie
genitaalne faas – genitale Phase, genitale Stufe, Genitalorganisation

hirm – Schreck
hõivang – Besetzung
hüsteeria – Hysterie
id – Es
ideaal-ego – Idealich
ideaalmina – Idealich
idee – Vorstellung
identifitseerumine – Identifizierung
instants – Instanz
instinkt – Instinkt
introversioon – Introversion
isakompleks – Vaterkomplex
isoleerimine – Isolieren, Isolierung
kaitse – Abwehr
kaitsemehhanismid – Abwehrmechanismen
karakterneuroos – Charakterneurose
kastratsioonihirm – Kastrationskomplex
kastratsioonikompleks – Kastrationskomplex
kastratsiooniärevus – Kastrationskomplex
katartiline meetod – katartische Methode, katartisches Heilverfahren
kateksis – Besetzung
keeldumine – Verleugnung
kinnistumine – Fixierung
kompleks – Komplex
kompromisslahendus – Kompromissbildung
konversioon – Konversion
konversiooniüsteeria – Konversionshysterie
kujund – Vorstellung
latentne sisu – latenter Inhalt
latentsiperiood – Latenzperiode, Latenzzeit
leinatöö – Trauerarbeit
libidinoosne faas – Libidostufe, Libidophase
libiido – Libido
lõbuprintsiip – Lustprinzip
läbitöötamine – Durcharbeitung, Durcharbeiten
manifestne sisu – manifester Inhalt
masohhism – Masochismus
meeleheaprintsiip – Lustprinzip
mina – Ich
minaideaal – Ichideal
minatungid – Ichtriebe
miski – Es
mitmetimääratus – Überdeterminierung, mehrfache Determinierung
mitteteadvus – Unbewusste
mitteteadvuslik – unbewusst
moonutus – Entstellung

mõnuprintsiip – Lustprinzip
naaldumine – Anlehnung
nartsissism (primaarne, sekundaarne) – Narzissmus (primär, sekundär)
nartsissistlik neuroos – narzisstische Neurose
nartsissistlik objektivalik – narzisstische Objektwahl
naudinguprintsiip – Lustprinzip
neurasteenia – Neurastenie
neuroos – Neurose
neutraalsus – Neutralität
nihe – Verschiebung
nihkumine – Verschiebung
nirvaanaprintsiip – Nirwanaprinzip
objekt – Objekt
objektlibiido – Objektlibido
objektisuhe – Objektbeziehung
objektivalik – Objektwahl
objektivalik naaldumistüübi järgi – Objektwahl nach dem Anlehnungstypus
oht – Gefahr
Oidipuse kompleks – Ödipuskomplex
oraalne faas – orale Stufe, orale Phase
oralsadistlik faas – oralsadistische Stufe, oralsadistische Phase
osaobjekt – Partialobjekt, Teilobjekt
osatung – Partialtrieb
paine – Besetzung
parafreenia – Paraphrenie
paranoia – Paranoia
paranoiline positsioon – paranoide Position
parapraksis – Fehlleistung
peenisekadedus – Penisneid
perversioon – Perversion
postambivalentne – nachambivalent, postambivalent
preambivalentne – vorambivalent, präambivalent
pregenitaalne – prägenital
preoidipaalne – präödüpal
primaarprotsess – Primärvorgang
projektsioon – Projektion
projitseerimine – Projektion
psühhoneuroos – Neuropsychose
psühhoos – Psychose
psühhoteraapia – Psychotherapie
psühhotrauma – Trauma
psüühiline aparaat – psychischer Apparat, seelischer Apparat
päevajäägid – Tagesreste
ratsionaliseerimine – Rationalisierung
reaalsusprintsiip – Realitätsprinzip
realiteediprintsiip – Realitätsprinzip

regressioon – Regression
sadism – Sadismus
sadomasohhism – Sadomasochismus
samastumine – Identifizierung
see – Es
segatüüpi neuroos – gemischte Neurose
seksuaalsus – Sexualität
seksuaaltung – Sexualtrieb
sekundaarprotsess – Sekundärvorgang
seotud energia – gebundene Energie
sidumine – Bindung
siirdeobjekt – Übergangsobjekt
soov – Wunsch
soovtäitumine – Wunscherfüllung
sublimatsioon – Sublimierung
sugutung – Sexualtrieb
sundneuroos – Zwangsneurose
superego – Über-Ich
surmatungid – Todestribe
sümbolism – Symbolik
sümboolne – symbolisch
süütunne – Schuldgefühl
taandumine – Regression
tabu – Tabu
teadvus – Bewusstsein, Bewusstheit
teadvustamatu – unbewusst
teadvustamatus – Unbewusste
tema – Es
thanatos – Thanatos
tihendamine – Verdichtung
toopika – Topik
toopiline – topisch
topograafia – Topik
topograafiline – topisch
trauma – Trauma
traumaatiline hüsteeria – traumatische Hysterie
tsensuur – Zensur
tung – Trieb
tungi eesmärk – Triebziel
tõlgendamine – Deutung
tõrje – Verdrängung
unelm – Tagtraum
unenäo kujunemine – Traumbildung
unistus – Phantasie
uretraalerotism – Urethralerotik, Harnerotik
vaba energia – freie Energie

vabad assotsiatsioonid – freie Assoziationen
vastandreaktsioon – Reaktionsbildung
vastuhõivang – Gegenbesetzung
vastupanu – Widerstand
vastuülekanne – Gegenübertragung
võrgutamine – Verführung
võrgutamisteooria – Verführungstheorie
väljatõrjumine – Verdrängung
ärevushüsteeria – Angsthysterie
ärevusneuroos – Angstneurose
ökonoomiline – ökonomisch
ürgfantaasiad – Urphantasien
ürgstseen – Urszene
ülehoivang – Überbesetzung
ülekandeneuroos – Übertragungsneurose
ülekanne – Übertragung
ülimina – Über-Ich

Zusammenfassung

Das Ziel dieses Masterprojekts ist ein erklärendes deutsch-estnisches Wörterbuch der Psychoanalyse zusammenzustellen. Die Zielgruppe dieser Arbeit sind alle, die die Interesse an der Psychoanalyse haben, und die Werke der Psychoanalytiker und andere Schriften über Psychoanalyse lesen wollen.

Das Masterprojekt beinhaltet außer dem Wörterbuch einen Überblick über die auf Estnisch erschienene psychoanalytische Literatur, ein Kapitel über den Aufbau des Wörterbuches und die Analyse der Probleme, die beim Zusammenstellen des Wörterbuches aufgetaucht sind.

Das Wörterbuch enthält insgesamt 163 Begriffe und 183 Termini. Jeder Eintrag beinhaltet den deutschsprachigen Terminus mit den estnischen Entsprechungen und eine Definition und/oder eine Erklärung, zusätzlich die grammatische Informationen über das Geschlecht und die Pluralformen bei Substantiven und die Notiz über die Wortart bei Adjektiven.

Als Anhang ist die Liste der Termini in der Sprachrichtung Estnisch-Deutsch hinzugefügt.